

Ośmnaste sprawozdanie

DYREKCYI

c. k. wyższej szkoły realnej

WE LWOWIE

za rok szkolny 1891.

WE LWOWIE

NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

Z I. Związkowej drukarni we Lwowie.

1891.

125 225
Sp. 143

T r e ś ć :

1. O środkach pomocniczych do nauki geografii w klasie pierwszej szkół średnich — napisał Dr. Karol Benoni.
  2. Statystyka i kronika zakładu — przez Dyrektora.
-

O środkach pomocniczych do nauki geografii

w klasie pierwszej szkół średnich

napisał

Dr. Karol Benoni.

WSTĘP.

W ubiegłym roku ogłosiłem drukiem broszurkę pod tyt.: „O udzielaniu początków geografii. Uwagi metodyczne“, chcąc ułatwić szanownym kolegom udzielanie geografii w klasie pierwszej szkół średnich w myśl Instrukcyi Wys. Ministerstwa wyznań i oświaty z r. 1884. Przychylne przyjęcie, jakiego doznała mała ta praca ze strony Wysokiej Rady szkolnej krajowej i fachowych recenzentów, ośmiela mnie do ogłoszenia jeszcze kilku uwag metodycznych w tym samym kierunku.

Nauka geografii w klasie pierwszej, w myśl Instrukcyi ministerjalnej, wymaga bowiem pewnego zasobu środków pomocniczych i właściwego ich użycia. Ponieważ szkoły nasze nie posiadają jeszcze geograficznych muzeów, jakich geografowie w pismach fachowych niejednokrotnie się domagają, potrzebną jest rzeczą, aby nauczyciel, obejmujący naukę geografii w klasie pierwszej, zdał sobie sprawę, jakich środków pomocniczych do tej nauki będzie potrzebował, i postarał się ewentualnie o uzupełnieniu zapasu, jaki w szkole posiada.

Zestawienie tych środków pomocniczych i ich omówienie jest właśnie zadaniem niniejszej drobnej publikacyi. Przydatną

ona być może szczególnie dla tych szanownych kolegów zawodowych, którzy po raz pierwszy naukę geografii w klasie pierwszej obejmują. Do napisania niniejszych uwag zachęcił mnie Wielmożny Pan inspektor krajowy, Dr. Ludomił German. Miło mi będzie, jeżeli praca niniejsza odpowie intencjom pana inspektora i przyczyni się do ułatwienia nauki geografii w naszych szkołach.

Aby szanowni koledzy z niniejszej pracy łatwiej korzystać mogli, zamierzam uporządkować cały materiał pomocniczy tak, jak w toku nauki używanym bywa. Porządek ten o tyle niezawsze może być całkiem ścisłym, o ile jeden i tensam środek pomocniczy w ciągu nauki w kilku miejscach, a niejednokrotnie w rozmaitych celach dydaktycznych używanym bywa.

I.

W §. 1. geografii mówimy o widnokregu, i znajduje się tam wzmianka o Zenicie i Nadirze. Aby mógł uczniom pokazać Zenit i Nadir, potrzebny mi jest

1. Glob.

Na globie ustawiać będę ołówek w różnych punktach, a mianowicie wskazywać będę, w jakim kierunku Zenit i Nadir się znajdują. (O udzielaniu pocz. geogr. str. 6).

Właściwa nauka o globie przypada później, tam też zastanowimy się nad użyciem globu i mówić będziemy o globie indukcyjnym. Szczęśliwym trafem wypada nam jednak już w pierwszej lekcji geografii w szkole średniej choćby na chwilę zająć się globem i okazać go uczniom. Wszakże to najważniejszy środek naukowy do nauki geografii, to godło całej nauki. Jakkolwiek glob znany jest uczniom ze szkoły ludowej, okazanie jego w pierwszej lekcji uważam za nieodzowne. Przekonałem się bowiem, że sprawa to na uczniach miłe wrażenie; przypominają oni sobie chwile przyjemnej i zajmującej nauki geografii ze szkoły ludowej, poznają oraz, że z zakresu tejsamej nauki, która ich w szkole ludowej zajęła, dowiedzą się jeszcze wiele nowych zajmujących rzeczy.

W §§. 1 i 2. mówimy „o oryentowaniu się“. Naukę tę przeprowadzamy poglądowo (O udzielaniu pocz. geogr. str. 3—10), potrzebnym nam tu jest wszakże

2. Kompas.

Gdy w szkole lub na wycieczce wskaże mi uczeń strony świata, lub oznaczy je podług czasu, sprawdzę to za pomocą kompasu.

Kompas wyświadczy nam nadto najlepsze usługi, jeżeli jakikolwiek schematyczny plan, czy to budynku szkolnego, czy też okolicy rysować będziemy.

Już do nauki oryentowania się potrzebne mi są nadto :

3. Plan budynku szkolnego;
4. Plan miejsca pobytu;
5. Plan najbliższej okolicy lub mapa powiatu;
6. Mapa Galicyi;
7. Mapa Austrii;
8. Mapa Europy.

Wszystkie te środki naukowe znane są już uczniowi, gdyż używał ich nauczyciel w szkole ludowej. Mapami przyozdobim ściany klasy, mogą także plany od 3—5 porozwieszać na ścianach, jeżeli nie są zbyt małe.

Wszystkie te środki naukowe od 3—8 użyte będą jeszcze kilkakrotnie w ciągu nauki w rozmaitych celach dydaktycznych, zastanowimy się więc nad nimi jeszcze później. Na razie służą one do przeprowadzenia *ćwiczeń*, wskazanych przy końcu §. 2. (O udzielaniu pocz. geogr. str. 7 i nast.). Uczeń powinien sam lub przy pomocy nauczyciela wykonać te ćwiczenia, powinien wskazać lub liniami nakreślić kierunki, w których znajdują się pewne budynki w miejscu pobytu, a miasta w kraju i poza granicami kraju. Skoro dobrze wywiąże się ze swego zadania, zrobimy mu przyjemność, jeżeli wskażemy mu na planie lub na mapie, iż nie zbłądził, a skoro się pomyli, podamy mu plan lub mapę, aby według nich błąd poprawił.

II.

Według instrukcyi min. powinienem bardzo dokładnie przerobić z uczniami naukę o miarach podłużnych i kwadra-

towych (§. 3. podręcznika) i o oznaczeniu odległości i powierzchni na mapach (§. 4. podręcznika). Do przerobienia odnośnych dwóch paragrafów i wykonania licznych ćwiczeń, wskazanych w dziełku: O udzielaniu początków geografii na str. 10—14, potrzebne mi są:

9. Miary metryczne: metr, miara sznurowa, zawierająca kilkanaście lub więcej metrów, tablica ścienna miar metrycznych itp.

10. Cyrkiel;

11. Wielka linia do rysowania na tablicy; najprzydatniejszą będzie linia zaopatrzona podziałką metryczną;

12. Trójkąt z podziałką metryczną.

Miary metryczne i cyrkiel potrzebne są ciągle do mierzenia odległości, lub sprawdzania odległości, na oko oznaczonych, i do wykreślenia miar metrycznych. Tablica ścienna miar powinna być w klasie zawieszona dla ciągłego sprawdzania, jakoteż dla tego, aby odnośne miary pozostały w pamięci uczniów.

Liniją i trójkątem wykonywać będę na tablicy te ćwiczenia, które wskazane są w podręczniku i w instrukcyi. Jeżeli mam przyrządy te już zaopatrzone miarą metryczną, oszczędzę wiele czasu przy wykreślaniu.

Gdy następnie z uczniami mówić będę o podziałce, na planach i mapach używanej, potrzebować będę do odnośnych ćwiczeń tychsamyh planów i map, których używałem do nauki oryentowania się 3—8; na nich będę oceniał według danych podziałek odległości, będę je cyrklem sprawdzał, będę odległości te rysował na tablicy, zwiększał i zmniejszał podziałkę itp.

Ponieważ uczniowie wiele ćwiczeń, odnoszących się do mierzenia odległości i podziałki, sami w zeszytach wykonywać muszą, przeto pożądaną jest rzeczą, aby przynosili ze sobą do klasy miarę metryczną, linijkę, trójkąt i cyrkiel. Są to przybory naukowe, znajdujące się niemal w każdym domu. Linijka i trójkąt są dla uczniów tem bardziej przydatne, jeżeli zaopatrzone są w podziałkę metryczną.

III.

Wielu środków pomocniczych wymaga nauka „o ukształtowaniu powierzchni ziemi“ (§. 5. podręcznika, — O udziel. pocz. geogr. str. 15—18). Użycie odpowiednich środków pomocniczych w tym dziale nauki geografii najbardziej zajmuje i zachęca uczniów. Najprzydatniejsze są

13. Modele kształtów powierzchni ziemi.

Dla użytku nauczycieli geografii w naszej szkole realnej wykonał profesor Celestyn Horszowski w modelarni zakładu piękne gipsowe modele tych kształtów, których ryciny znajdują się w §. 5. podręcznika (kopy, kopiecy, stożka, wierchu, turni, iglicy, płaskiego wierzchołka, pasma górskiego z dolinami i drogą przez doliny i przełęcz poprowadzoną). Użycie tych modeli przy nauce sprawiło nauczycielom i uczniom wielką przyjemność i ułatwiało naukę w wysokim stopniu. Na modelach tych nauczyli się uczniowie nie tylko rozróżniać rozmaite kształty, lecz wskazywali oraz części gór, rozpoznawali rozmaite ukształtowanie stoków, pokazywali grzbiety, przełęcze, wąwozy i doliny. Modele takie wyświadczają także przy nauce o „mierzeniu wysokości“ (§. 6. podręcznika) i przy nauce „o rysowaniu gór“ (§. 7. podręcznika) znakomite usługi, o czem poniżej pomówimy.

Nauka zyska wiele na tem, jeżeli każdy nauczyciel o podobne modele, choćby najbardziej prymitywnie wykonane, się postara.

W handlu modele takie nie istnieją, a miejsce ich zastępują zazwyczaj

14. Mapy plastyczne (Reliefkarten).

Do nauki o kształtach powierzchni ziemi w ogólności najbardziej przydatne są te mapy plastyczne, które dokładnie mały teren przedstawiają. W szkole realnej miałem do dyspozycji mapy plastyczne: *a)* Iglicy Ortleskiej, *b)* Łomnicy, *c)* okolicy Adelsberga (Postojny), *d)* Śnieżki. Wszystkie wykonał J. Pauliny we Wiedniu, a ich rozprzedażą trudni się c. k. nakład książek szkolnych tamże.

Mając modele, należy także używać tych lub innych podobnych map plastycznych, bo z nich nabiera uczeń bardzo

dobrego pojęcia stoków, grzbietów, przełęczy, wąwozów, a co najważniejsza, pozna rzeczywisty stosunek najwyższych szczytów do ich otoczenia. Zazwyczaj bowiem wydaje się uczniom, iż takie najwyższe szczyty, pośród innych otaczających je, wyglądają jak olbrzymy wśród dzieci, a pogląd na mapę plastyczną wyprowadza ich z błędu.

Katalog firmy „A. Pichler's Witwe et Sohn“ wykazuje liczne mapy plastyczne, po największej części takie, które odnoszą się do większych obszarów ziemi, a temsamem w dalszym toku nauki będą bardziej użyteczne, niż przy nauce ogólnej o kształtach powierzchni ziemi.

Najbardziej rozpowszechnionym, stosunkowo najtańszym środkiem naukowym do nauki o kształtach powierzchni ziemi jest tablica ścienna p. t.:

15. Kształty powierzchni ziemi. Nakład i własność Ferd. Hirta w Wrocławiu. Wydanie polskie uskutecznione za zezwoleniem nakładcy przez Towarzystwo Pedagogiczne. We Lwowie 1885. Cena egz. 3 zł. w. a.

Zdaniem mojem każda szkoła średnia, a nawet szkoła ludowa powinna posiadać ten znakomity środek naukowy, znajdujemy tam bowiem dla każdego działu geografii fizycznej i dla całego zakresu początkowej nauki geografii stosowne ryciny w najodpowiedniejszym ugrupowaniu.

Tablica ścienna kształtów powierzchni zastępuje w znacznej części poprzednio wymienione środki naukowe 13. i 14., nie czyni je jednak wcale zbędnymi. Wszystkie te środki naukowe wspierają się i uzupełniają nawzajem.

Obok Hirta tablicy kształtów powierzchni istnieje jeszcze: **Letoschka** „Tableau der wichtigsten physikalisch-geographischen Verhältnisse“, także w wydaniu polskim. Wszakże tablica Hirta jest do użytku szkolnego o wiele przydatniejszą. Istnieje nadto plastycznie wykonana tablica kształtów powierzchni ziemi p. t. „Physikalische Reliefkarte d. Formen der Erdoberfläche. Ausgeführt von C. Lehr. Długość jej wynosi 1 m, a szerokość 80 cm, cena wraz z opakowaniem 52 zł. 50 ct. — Nadto znajduje się w handlu tablica Hirta, plastycznie wykonana przez **Bicka**. Cena jej wynosi 50 zł. w. a. Obie tablice plastyczne są niewątpliwie bardzo użyteczne, wszakże ich cena

jest dla przeważnej części szkół naszych niedostępna. Znajdujemy w handlu jeszcze dzieło podobne p. t.:

Terminologische Reliefkarte zum Gebrauche für den Elementar-Unterricht in der Geographie für Gymnasien, Realschulen etc. von Prof. Maximilian Klar in Sternberg (Mähren). Cena tego dzieła, nadzwyczaj korzystnie ocenionego w pismach fachowych, wynosi na miejscu 32 zł.

Tosamo dzieło w mniejszej edycji, przeznaczone dla szkół ludowych (80 cm długości, 65 cm wysokości), kosztuje na miejscu 12 zł. w. a.

Do ożywienia i uzupełnienia nauki w powyższym dziale bardzo przydatne są także

16. Charakterystyczne obrazy geograficzne (Geographische Charakterbilder).

Mamy liczne publikacje tej kategorii rozmaitych autorów i nakładców. Wymieniam niektóre z nich według katalogu księgarni „A. Pichlers Witwe et Sohn“:

Alt, F. Ansichten aus der Alpenwelt. 25 Bilder in Ölfarbondruck. Einzelne Bilder fl. 1.50; die ganze Sammlung 33 fl.

Gerasch, A. Die österreichische Gebirgswelt. Naturaufnahmen in Ölfarbondruck nachgebildet. Erscheint in Heften von je 6 Blatt. (Form. 17—25 cm). Jedes Heft fl. 1.50.

Hirt's geographische Bildertafeln für die Belebung des erdkundlichen Unterrichts. I. Theil: Allgemeine Erdkunde. 25 Bogen mit 319 Holzschnitten. Cart. fl. 2.16. II. Theil: Typische Landschaften. Mit 178 Holzschnitten auf 29 Tafeln fl. 3. Inne części tego dzieła odnoszą się do etnografii.

Hölzel's geographische Charakterbilder für Schule und Haus. (Form. 59—79 cm.) 32 Blatt in Ölfarbondruck. Preis der ganzen Sammlung 96 fl. — Gespannt auf starken Deckel 112 fl. — Einzelpreis pr. Bild, ungespannt 4 fl.; auf Deckel gespannt fl. 4.50. Bei Abnahme von 10 Blatt à 3 fl., bzw. fl. 3.50. Text fl. 5.60.

Inhalt: 1. Aus dem Ortler-Gebiete. 2. Die Canons und Wasserfälle des Shoshone in Nordamerika. — 3. Der Golf von Pozzuoli mit der Bucht von Bajä und dem Cap Mise-

no. — 4. Die Wüste. — 5. u. 6. Das Berner Oberland (Doppelbild). — 7. Der Sprudel von Otukapuarangi mit Sinterterasse am Rotomahana. — 8. Aus der Sierra Nevada Californiens. — 9. Plateau von Anahuac. — 10. Neapel mit dem Vesuv. — 11. Pasterzen-Gletscher mit dem Grossglockner. — 12. Das Nilthal und die Nilkatarakte bei Assuan. — 13. Säulencap auf Kronprinz Rudolfs-Land. 14. Die Düne und das Felseneiland Helgoland. — 15. Tropen-Urwald im Tieflande am Amazonas. — 16. Der Hafen von Nagasaki. — 17. Die Adelsberger Grotte. — 18. Thalsporne im Ober-Innthale. — 19. Weckelsdorfer Felsen. — 20. Die Donau bei Wien. — 21. Mangroveküste in Venezuela. — 22. Die Schneekoppe im Riesengebirge. — 23. u. 24. Das Stettiner Haff. — 25. Bocche di Cattaro. — 26. Hammerfest. — 27. Der Tafelberg mit der Capstadt. — 28. Steilküste in Irland. (Pleaskin Head am Giants Causeway; „Riesendamm“ in der Grafschaft Antrim). — 29. Aus der Puszta Hortobagy bei Debreczin. — 30. Der Grand Canon des Colorado. — 31. Halemaumau-Lava-See des Kilanea-Kraters auf Hawaii. — 32. Ansicht des Kintschindschinga mit den Vorketten des Himalaya.

Kirchhoff, Dr. und Prof. Dr. Supan. Geographische Charakterbilder (145—100 *cm.*) à fl. 5 40; auf Leinwand mit Stäben à 7 fl. — 1. Bild. Nilthal. — 2. Bild. Südamerikanischer Tropenwald. — 3. Hochgebirge.

Lehmann, Ad. Geographische Charakterbilder in lithogr. Wandtafeln zur Belegung des geogr. Unterrichts. Eine Serie von 6 Blatt auf Carton mit Leinwandrand nach beliebiger Wahl und Ösen fl. 5,40. Einzelne Bilder 1 fl. — I. Serie. Der Dom zu Cöln. — 2. Der Rhein. — 3. Thüringer Wald mit der Wartburg. — Die sächsische Schweiz. — 5. u. 6. Die Berner Alpen (mit den Querthälern der beiden Lutschinen).
II. Serie. 1. Der Rheinfall bei Shaffhausen. — 2. Helgoland mit Düne. — 3. Die Furka-Strasse. — 4. Aletsch-Gletscher. — 5. u. 6. Das Riesengebirge.

III. Serie. 1. Neapel. — 2. Constantinopel. — 3. Polarland-
schaft. — 4. Südamerikanischer Urwald. — 5. Forum von
Rom. — 6. Akropolis von Athen.

IV. Serie. 1. Jerusalem zur Zeit Christi. — 2. New-York.—
3. Die ägyptischen Pyramiden. — 4. Eine Düne. — 5. u.
6. Totalansicht von Dresden — Als Ergänzung in Vorbe-
reitung: Rosengarten b. Bozen (Dolomiten). — Adelsber-
ger Grotte. — Puszta.

Podaję obszerniejszą treść powyższych wydawnictw, po-
nieważ w dalszym toku niniejszej pracy wypadnie mi jeszcze
na nią się powołać. Tablice, które użyte być mogą w nauce o
kształtach powierzchni ziemi, uwydatniłem tylko rozstrzelo-
nym drukiem.

IV.

Ustęp o „mierzeniu wysokości“ (§. 6. podręcznika :
O udz. począt geogr. str. 18 — 22) można tylko ze skutkiem
przerobić z uczniami, jeżeli w właściwy sposób użyje się od-
powiednich środków pomocniczych.

Najlepsze wyobrażenie o poziomie i wysokości da

17. Model, naśladowujący figurę 12. z podręcznika.

Prof. Hoszowski wykonał dla nas taki model. Na pod-
stawie z tektury narysowane jest podnóże góry (rzut poziomy),
ponad podstawą wznosi się drut wygięty, naśladowujący
granice pionowego przekroju góry, a od szczytu prowadzi pio-
nowo umocowana kolorowa nić jedwabna, przedstawiająca wy-
sokość góry.

Ponieważ model taki ma wielką wartość dydaktyczną, na-
uczyciel nie powinien się bez niego obywać, zwłaszcza, że
konstrukcyja jego jest tak łatwa, iż może go sam wykonać lub
postarać się o jego wykonanie.

Nauka o wysokości względnej i bezwzględnej, na
pozór dość trudna, staje się łatwą, jeżeli użyjemy modeli, wy-
mienionych pod l. 13. Modele te ustawiać będziemy na podło-
dze, na stopniu i na katedrze. Podłoga przedstawiać będzie po-
ziom morza, stopień poziom wyższy, katedra najwyższy. Uczeń,
który już na tablicy Hirta rozpoznaje różne poziomy, obaczy je

tu jakby w rzeczywistości. Stawiać będą czasami naumyślnie model wyższy na niższym, a niższy na wyższym poziomie, aby dobrze uwydatnić różnicę wysokości względnej i bezwzględnej, poczem uczniowie zmierzają wysokość każdego poziomu ponad poziom podłogi i wysokość każdego modelu ponad jego właściwy poziom (wysokość względną), nadto wysokość modelu ponad poziom podłogi (wysokość bezwzględną), a wszystko to przerysują dokładnie na tablicy lub w zeszytach według podziałki zmniejszonej.

Nie mając modeli, ustawiać będą na wskazanych poziomach jakie inne przedmioty, n. p. kapelusze, książki i t. p. i przeprowadzę powyższe ćwiczenia. Potem powinienem omówić z uczniami rozmaite kształty gór, wyżyn i nizin ze str. 10 podręcznika przy pomocy tablicy Hirta, a wreszcie pokazać ile możliwości jak najliczniejsze ryciny, odnoszące się do tego przedmiotu, z dzieł omówionych p. l. 16, lub ilustrowanych dzieł geograficznych i opisów podróży, znajdujących się w bibliotece szkolnej.

Plany i mapy, rozwieszane w klasie, 4—8, posłużą mi do przeprowadzenia dalszych ćwiczeń, wskazanych w podręczniku w §. 6. Uczniowie odczytywać będą z nich wysokości rozmaitych punktów, poczem narysują je według danej podziałki na tablicy lub w zeszytach, ewentualnie według podziałki większej na tablicy, a według mniejszej w zeszytach.

V.

Ustęp o rysowaniu gór na mapach (§. 7. podręcznika) składa się z dwóch części: *a*) z nauki rysowania gór w profilu; *b*) rysowania gór warstwicami.

ad a) Rysowania gór w profilu nauczyć mogę z wielką łatwością, gdyż każdy przedmiot przekrojony dać mi może typ profilu. (O udział. pocz. geogr. str. 22 i 23). Bardzo przydatnym jednak do tego będzie

18. Model góry przekrojonej, jak w Fig. 16. podręcznika.

Potem uczniowie rysować będą z łatwością profile z map

plastycznych, z tablicy Hirta i innych, wreszcie profile obszarów, na mapach wskazanych.

ad b) Daleko trudniejszą wydaje się nauka o rysowaniu gór warstwicami, t. j. wogóle rysowanie terenu w poziomie, ale

19. Model, wykonany według Fig. 18. z podręcznika, stosownie użyty, uchyli wszelkie trudności.

Prof. Hoszowski dał nam taki model, wykonany z masy papierowej. Warstwy obu gór, uwydatnionych w Fig. 18, wyższej i niższej, są ruchome, we środku otworami zaopatrzone; wskutek tego mogą być założone na drut metalowy, umieszczony pionowo na podstawie. Dolne i górne krawędzie poszczególnych warstw są czerwono pomalowane, tak że gdy warstwy na druciku ułożymy, otrzymamy zewnątrz czerwono nakreślone warstwy. Na poziomie dokoła drucika znajdujemy dokładny rysunek tych warstw, wykonany barwą czerwoną, zupełnie jak w Fig. 18. (rzut poziomy).

Nie zdarzyło mi się, aby uczeń, choćby średnio uzdolniony, przy użyciu tego modelu nie zrozumiał odnośnego przedmiotu. Widzi on przecie sam dwie góry o tejsamej podstawie i wysokości, — widzi, że jedna ma więcej warstw, druga mniej, — widzi sam warstwy, widzi, jak one powstają, widzi wreszcie rysunki tych warstw w poziomie.

Po zrozumieniu tej zasadniczej rzeczy, łatwo zrozumie uczeń wszystko, co zresztą §. 7. podręcznika zawiera, i wykona z łatwością odnośne ćwiczenia.

VI.

Do nauki o wodach stałego lądu (§§. 8. i 9. podręcznika — O udzielaniu początków geogr. str. 26—32) posłużą mi najpierw mapy plastyczne (14) i Hirta tablica kształtów powierzchni ziemi (15); na nich widoczne jest źródło, bieg rzeki, rzeka główna i dopływy, działy wód; z tablicy Hirta poznać można dorzecze rzeki, zlewisko morza i t. d.

Bardzo pożądane są wszakże

20. Modele poprzecznych przekrojów rzek,
na których mógłby uczeń dobrze rozróżnić koryto i łożysko,

brzeg stromy i płaski i rozmaity głębokość rzeki. Modele te są bardziej przydatne, jeżeli koryto, zlewisko i brzegi różnymi barwami są oznaczone.

Bardzo przydatnym będzie wreszcie

21. Model przedstawiający spad rzeki w jej biegu wraz z jeziorami, znajdującymi się na rozmaitych wysokościach, jak Fig. 24. podręcznika.

Nadto posiadamy w rozmaitych obrazach geograficznych (16) nader obfity materiał pomocniczy do uzupełnienia i ożywienia nauki o wodach.

* * *

Do §. 10. podręcznika (Łąd i morze) służą nam przede wszystkim: tablica Hirta (15) i obrazy geograficzne (16), użyte według dziełka: O nauczaniu początk. geogr. str. 32—34.

* * *

Do nauki o glebie, roślinach i zwierzętach (§. 11) posłużą nam oprócz obrazów geograficznych (16), także

22. Ilustrowane dzieła przyrodnicze, używane według wskazówek podanych w dziełku: O udzielaniu pocz. geogr. 34 do 36.

* * *

Do §. 12. podręcznika (Człowiek jako mieszkaniec ziemi) szczególnie przydatne są: tablica Hirta (15), tudzież obrazy i ilustrowane dzieła geograficzne (16).

VII.

Już w dziełku „O udzielaniu początków geogr.“ na str. 38 i nast. wykazałem, ile nauka o kuli ziemskiej (§§. 13, 14, 15, 16) zyskuje przez to, jeżeli mamy w szkole tak zwany

23. Glob indukcyjny,

t. j. glob, obracający się naokoło osi, powleczoney masą łupkową, na której można rysować kredą jak na tablicy.

Ponieważ w rozprawce „O udzielaniu początków geogr.“ na str. 38 i nast. dokładnie zastanowiłem się nad zaletami globu indukcyjnego i nad jego użyciem, nie chcę tego na tem miejscu powtarzać.

Glob indukcyjny jest tak doskonałym środkiem pomocniczym, iż żadna szkoła średnia nie powinna się bez niego obywać.

Zresztą ceny tych globów nie są zbyt wysokie. Wynoszą one stosownie do wielkości i wykonania od 13 do 30 zł.

Po przerobieniu nauki o globie trzeba uczniom pokazać

24. Planigloby.

Późniejsza nauka geografii opisowej nastęrczałaby liczne trudności, gdyby nauczyciel nie poprowadził nauki tak, iżby uczniowie mogli wskazać, gdzie które obszary z globu (1) są uwydatnione na planiglobach.

Do nauki o obrotach ziemi około słońca (§. 17 podręcznika) użyję

25. Teluryum,

lub dwóch globów, według wskazówek podanych w dziełku o nauczaniu począt. geogr. str. 41 i nast.

W nauce o strefach (§. 18. podręcznika) znowu najlepsze usługi wyświadcza mi glob indukcyjny (23), ponieważ uczniowie sami na nim strefy rysować mogą.

VIII.

Dotąd omówiliśmy te środki pomocnicze, które służą do przerobienia I. i II. rozdziału podręcznika. Środki te służą przeważnie także obok kilku nowych do następnych rozdziałów.

Do §§. 20—22. służy glob i planigloby;

do §. 23. ilustrowane dzieła przyrodnicze;

do §. 25. (Rasy) mamy do dyspozycji liczne i piękne środki naukowe, mianowicie:

26. Modele ras i typów ludowych.

27. Tablice i ilustrowane dzieła etnograficzne.

Podajemy niektóre ważniejsze według katalogu A. Pichler's Witwe et Sohn we Wiedniu:

ad 26.

Die fünf Haupt-Typen der Menschenrassen, plastisch dargestellt in Lebensgrösse. 5 Büsten aus dauerhafter Masse in feinsten Ausführung, auf poliertem Holzsockel. Pr. Kopf. 8 fl.

Völker-Typen, in plastischer Darstellung (Köpfe aus Gips, naturgetreu gemalt, Höhe jedes Kopfes ca. 12—15 cm). Die Köpfe sind auf einer Tafel in schwarz polierten Rahmen befestigt. Höhe der Tafel 70 cm, Breite 60 cm.

Ausg. I. 1 Tafel mit 16 Köpfen, 10 fl.

Ausg. II. 2 Tafeln mit 32 Köpfen, 20 fl.

Ausg. III. 5 Tafeln mit 77 Köpfen, 50 fl.

Ausg. I. 1. Hottentotte. — 2. Papua. — 3. Neger der Westküste. — 4. Neger der Ostküste. — 5. Kaffer. — 6. Neuholländer. — 7. Malaye. — 8. Osagen-Indianer. — 9. Botokude. — 10. Eskimo-Weib. — 11. Kirgise. — 12. Japanese. — 13. Dravida. — 14. Nubier. — 15. Grieche. — 16. Germane.

Ausg. II. 1. Hottentotte. — 2. Buschmann. — 3. Papua. — 4. Hausa-Neger. — 5. Neger der Westküste. — 6. Neger der Ostküste. — 7. Congo-Neger. — 8. Kaffer. — 9. Kafferweib. — 10. Neuholländer. — 11. Tasmanier. — 12. Malaye. — 13. Sandwich-Insulaner. — 14. Ratak. — 15. Osagen-Indianer. — 16. Indianerin. — 17. Konza-Indianer. — 18. Botokude. — 19. Araucaner. — 20. Eskimo. — 21. Eskimo-Weib. — 22. Kamtschadale. — 23. Kirgise. — 24. Japanese. — 25. Japanesin. — 26. Chinese. — 27. Dravida. — 28. Nubier. — 29. Grieche. — 30. Italiener. — 31. Russe. — 32. Germane.

Ausg. III. 1. Hottentotte. — 2. Hottentottin. — 3. Buschmann. — 4. Papua. — 5. Hausa-Neger. — 6. Guinea-Neger. — 7. Neger der Westküste. — 8. Negerin der Westküste. — 9. Neger der Ostküste. — 10. Angola-Neger. — 11. Congo-Neger. — 12. Kaffer. — 13. Kaffernweib. — 14. Neuholländer. — 15. Neuholländerin. — 16. Tasmanier. — 17. Tasmanierin. — 18. Malaye. — 19. Maori. — 20. Otahaitier. — 21. Weib aus Otahaiti. — 22. Sandwich-Insulaner. — 23. Sandwich-Insulanerin. — 24. Marquesas-Insulaner. — 25. Marquesas-Insulanerin. — 26. Karolinier. — 27. Ulea. — 28. Ratak. —

29. Ratak-Weib. — 30. Kalifornier. — 31. Osagen-Indianer. — 32. Osagen-Indianerin. — 33. Raben-Indianer. — 34. Kolusche. — 35. Konza-Indianer. — 36. Guarani. — 37. Boto-kude. — 38. Araucaner. — 39. Feuerländer. — 40 Eskimo. — 41. Eskimo-Weib. — 42. Tschuktsche. — 43. Kamtschadale. — 44. Aleute. — 45. Aleute-Weib. — 46. Ungar. — 47. Finne. — 48. Siryaner. — 49. Türke. — 50. Kirgise. — 51. Japanese. — 52. Japanesin. — 53. Koreaner. — 54. Chinese. — 55. Siamese. — 56. Lappe. — 57. Samojede. — 58. Samojedin. — 59. Tunguse. — 60. Ostjåke. — 61. Jakute. — 62. Dravida. — 63. Nubier. — 64. Tscherkesse. — 65. Kabyle. — 66. Araber. — 67. Abyssinier. — 68. Hindu-Bramine. — 69. Perser. — 70. Grieche. — 71. Griechin. — 72. Italiener. — 73. Lette. — 74. Russe. — 75. Bergschotte. — 76. Pole. — 77. Germane.

ad 27.

Z dzieła pt. Hirts Geographische Bilder-Tafeln, o którym wspomnieliśmy do l. 16. Część III. nadto:

Bastian, A. Ethnologisches Bilderbuch mit Text. 25 Tafeln (davon 6. in Farbendruck, 3 in Lichtdruck.) fl. 7.20.

Berghaus Dr. H. Atlas der Anthropologie und Ethnographie. 23 Tafeln. Gbd. fl. 15.—.

Chavanne J. Ethnographische Uebersichtskarte von Oesterreich-Ungarn. 80. kr.

Dammann. Ethnologischer Atlas sämtlicher Menschen-Racen in Photographie. 25. Tafeln. Ausg. f. Schulen fl. 25.20; geb. fl. 27.

Gerland G. Atlas der Ethnographie, 41 Taf. fl. 7.20; geb. fl. 9.—

Kirchhof, A. Rassenbilder, 12 Tafeln. Complet incl. Text fl. 8.64. Einzelne Tafeln 72 kr.

Inhalt: 1. Indianer. — 2. Neger. — 3. Papua. — 4. Hottentotte. — 5. Japaner. — 6. Polynesier. — 7. Chinese. — 8. Buschmann. — 9. Australier. — 10. Nubier. — 11. Araber. — 12. Eskimo.

Latham. Die verschiedenen Völkerstämme nach Gesichtsbildung, Farbe, Grösse, Nationaltracht. 4 Taf. mit 50. col. Fig. fl. 1.50; auf Deckel fl. 2.20.

Lehmann-Leutemann. Völkertypen. Sechs Wandtafeln in Farbendruck. (Form. 88—66 cm). Mit Leinwandschutzrand à fl. 1.50.

Inhalt: 1. Eskimo. — 2. Neger. — 3. Chinesen. — 4. Hindu. — 5. Indianer. — 6. Südsee-Insulaner.

Menschenrassen in 5. Charakterköpfen. Wandtafel (Form. 66—88 cm); mit Leinwand-Einfassung fl. 1.25.

Müller, Fr. Ethnologischer Bilder-Atlas für Volks-, Bürger- und Mittelschulen. In Farbendruck (Form. 67—91 cm.) Ausg. für Volks- und Bürgerschulen. 7 Bl. (Nro. 4, 8, 9, 11, 13, 15, 18). fl. 17.50. — Ausg. für Mittelschulen 20 Bl. (Nro. 1—20) 50 fl. Einzelne Bilder fl. 2.50.

Nachfolgende Bilder sind erschienen: 1. Ethnographische Weltkarte. — 2. Vergleichende Darstellung der 12 Menschenrassen. — 3. Die Rassen der alten Aegypter. — 4. Hottentotten. — 5. Buschmänner. — 6. Papuas. — 7. Bantus (Kaffern). — 8. Afrikanische Neger. — 9. Australneger. — 10. Eskimos. — 11. Amerikanische Indianer. — 12. Polynesier. — 13. Malayen. — 14. Samojuden. — 15. Mongolen und Chinesen. — 16. Nubier und Fulahs. — 17. Dravidas, speciell Todas. — 18. Kaukasische Völker. — 19. Araber. — 20. Germanen und Slaven.

Erschienen sind bisher nur Nr. 4, 5, 11, 18.

Do §§. 26—30 włącznie służą nam glob i planigloby równocześnie użyte.

Do §. 31. tablica Hirta (15) i obrazy geograficzne (16).

Do §§. 32—37 włącznie glob i planigloby.

Cały rozdział V. (§§. 38—42) przerobiony także na globie i planiglobach.

Do §. 43. (Właściwości gór wysokich) służyć będą oprócz tablicy Hirta (18) liczne obrazy i ilustrowane dzieła geograficzne (16).

Do §§. 44—48. (Układ pionowy Europy, Azji, Afryki, Australii i Ameryki) użyjemy przedewszystkiem planiglobów; nadto z powodu większej obfitości podanego materiału naukowego przy nauce §. 44. musimy użyć mapy Eu-

ropy. Gdy planigloby nie są dość wyraźne, potrzebne nam będą także

28. Mapy Azji, Afryki, Ameryki i Australii.

Z pomiędzy map plastycznych, omówionych w ogólności pod l., 14. następujące mogą być do nauki rozdziału VI. (§. 43—48) bardzo przydatne. Podajemy je podług katalogu „A. Pichler's Witwe et Sohn“:

Ostliche Halbkugel, (Form. 52—52 cm) 14 fl.

Westliche Halbkugel, (Form. 52—52 cm) 14 fl.

Europa, (Form. 70—58 cm) 21 fl.

— (Form. 36—40 cm) fl. 6.50.

Mitteleuropa, (61—52 cm) 8 fl.

Asien, (Form. 69—62 cm.) 21 fl.

— (Form 36—40 cm) fl. 6.50.

Afrika, (Form. 62—68 cm) 21 fl.

— (Form. 36—40 cm) fl. 6.50.

Nord - Amerika, (Form 68—58 cm) 21 fl.

— (Form. 36—40 cm) fl. 6.50.

Süd - Amerika, (Form. 64—55.5 cm) 21 fl.

— (Form. 36—40 cm) fl. 6.50.

Australien, (Form. 68—60 cm) 21 fl.

— (Form. 36—40 cm) fl. 6.50.

Ravenstein's plastischer Schulatlas, 8 plast. Karten auf Rahmen nebst Atlas und Plankarten. In Carton fl. 6.80.

Przy nauce rozdziału VII. i VIII. posługiwać się będziemy głównie planiglobami i mapami.

Tutaj zauważać muszę, że cokolwiek pokażemy na mapie, musi być także wskazanem na planiglobach, aby uczeń stosunek poszczególnych opisanych obrazów ziemi do całości miał ciągle przed oczyma, gdyż to jest głównem zadaniem nauki w klasie pierwszej.

Z a k o ń c z e n i e.

W niniejszej pracy nie podałem dokładnego omówienia map, ich naukowej dydaktycznej wartości. Brak mi do tego jeszcze odpowiedniego materiału; chodziło mi zresztą głównie o te środki naukowe, które służą do rozszerzenia pojęć geograficznych uczniów, do propedeutyki geografii w najściślejszym znaczeniu.

Nie wątpię, iż niejednen nauczyciel użyje jeszcze skutecznie innych środków pomocniczych, których tu nie wymieniłem; częściej jednak znajdzie się nauczyciel w tem położeniu, iż dla braku środków pieniężnych nie będzie się mógł zaopatrzyć nawet w takie środki, które tutaj jako ważniejsze przytoczyliśmy.

Z pomiędzy wymienionych środków pomocniczych posiada niewątpliwie każda szkoła średnia jeden lub kilka globów (1), kompas (2), plany i mapy (3, 4, 5, 6, 7, 8, 28), planigloby (24), teluryum (25), miary metryczne i przyrządy do rysowania (9, 10, 11, 12), jakietakie obrazy geograficzne; geograficzne dzieła ilustrowane (16), ilustrowane dzieła przyrodnicze (22), jakietakie dzieła etnograficzne (27).

Nauczyciel, chcąc uczyć skutecznie, powinien przede wszystkim uzupełnić ten inwentarz tablicą kształtów powierzchni ziemi (15) i globem indukcyjnym (23), nadto postarać się o modele, z których najważniejsze są: 17 i 19, i choćby o jedną lub kilka map plastycznych, przedstawiających małe obszary ziemi (14).

Na tem wszakże nie powinien poprzestać, lecz w miarę przyzwolenia środków pieniężnych starać się ciągle o uzupełnienie inwentarza środków pomocniczych do nauki geografii.

Statystyka zakładu.

I.

Skład grona nauczycielskiego.
z końcem roku szkolnego 1890/91.

A. Nauczyciele przedmiotów obowiązkowych:

1. **Gerstmann** Teofil, Dr. filozofii, Dyrektor, członek c. k. Rady szkolnej krajowej, radny miasta Lwowa, uczył historii powszechnej w klasie V — razem godzin 3.
2. **Benoni** Karol, Dr. filozofii, profesor VIII rangi, uczył geografii w klasach: Ia IIIa V VI i VII i historii powszechnej w klasach: IIa IIb VI i VII — razem godzin 16.
3. **Pohorecki** Franciszek, profesor, zawiadowca biblioteki dla nauczycieli, uczył języka niemieckiego w klasach: IIa IIb i VI — razem godzin 17.
4. **Soleski** Józef, profesor VIII rangi, członek c. k. Rady szkolnej okręgowej, radny miasta Lwowa, dyrektor miejskiej szkoły handlowo-przemysłowej, uczył matematyki w klasach V VI i VII — razem godzin 15.
5. **Daszyński** Władysław, profesor, zawiadowca gabinetu geometrycznego, uczył geometrii wykreślnej i rysunków geometrycznych w klasach: IIa IIb IVa Va i VIa i matematyki w klasie IIb — razem godzin 20.
6. **Waligórski** Franciszek, profesor, uczył języka niemieckiego w klasach: IVa i IVb i kaligrafii w klasach: Ia IIa i IIb — razem godzin 16.
7. **Fedorowicz** Teofil, profesor, uczył geometrii wykreślnej i rysunków geometrycznych w klasach: IIIa IIIb IVb Vb VIb i VII — razem godzin 18.

8. **Hoszowski Celestyn**, profesor, zawiadowca gabinetu rysunkowego, uczył rysunków odręcznych w klasach: IIIa IVa Va VIa i VII — razem godzin 20.
9. **Sokołowski Antoni**, profesor, zawiadowca gabinetu chemicznego, uczył matematyki w klasie IVb i chemii w klasach: IVa IVb V VI i VIII — razem godzin 18.
10. **Rischka Robert**, profesor, uczył języka polskiego w klasie IVa języka niemieckiego w klasach: V i VII i historii powszechnej w klasach: IIIa IIIb IVa i IVb — razem godzin 17.
11. Ks. **Laskowski Józef**, Dr. teologii, docent Uniwersytetu, profesor, uczył religii obrz. łac. we wszystkich klasach — razem godzin 18.
12. **Szuchiewicz Włodzimierz**, nauczyciel, zawiadowca gabinetu historii naturalnej, uczył historii naturalnej w klasach: Ia Ib IIa IIb V VI i VII — razem godzin 20.
13. **Bobin Romuald**, profesor VIII rangi, przydzielony z c. k. gimn. w Jarosławiu, zawiadowca biblioteki uczniów, uczył języka polskiego w klasach: IIIa IIIb V VI i VII — razem godzin 15.
14. **Skwarczyński Karol**, egzaminowany zastępca nauczyciela, uczył matematyki w klasach: Ia IIa IIIa i IVa, i rysunków odręcznych w klasie IIb — razem godzin 18.
15. **Janelli Franciszek**, egzaminowany zastępca nauczyciela, uczył geografii w klasach: Ib IIa IIb IIIb IVa i IVb i matematyki w klasie: IIIb — razem godzin 17.
16. **Ziobrowski Stanisław**, egzamin. zastępca nauczyciela, asystent c. k. Szkoły Politechnicznej, zawiadowca gabinetu fizykalnego, uczył fizyki w klasach: IIIa IIIb IVa IVb VI i VIII — razem godzin 20.
17. **Szromba Marcin**, zastępca nauczyciela, uczył języka polskiego w klasach: IIa i IIb, i języka niemieckiego w IIIa i IIIb — razem godzin 16.
18. **Niemczykiewicz Konstanty**, zastępca nauczyciela, uczył rysunków odręcznych w klasach: IIa IIIb IVb Vb i VIb — razem godzin 20.
19. **Basiński Stanisław**, zastępca nauczyciela, uczył języka polskiego w klasach: Ia Ib IVa i IVb, i kaligrafii w klasie Ib — razem godzin 16.
20. **Schechtel Rudolf**, zastępca nauczyciela, uczył języka niemieckiego w klasach Ia i Ib, i matematyki w klasie Ib — razem godzin 16.
21. **Tomanek Zygmunt**, zastępca nauczyciela, uczył rysunków geometrycznych w klasach: Ia i Ib, i kaligrafii w klasach: IIIa i IIIb — razem godzin 12.
22. **Filipowski Jan**, zastępca katechety gr. kat., uczył religii obrz. gr. kat. we wszystkich klasach — razem godzin 2.

23. **Grau Aron**, uczył religii mojżeszowej we wszystkich klasach — razem godzin 5.

NB. Klasę V i VI dzielono na dwa oddziały na lekcye rysunków geometrycznych i odręcznych.

B. A s y s t e n c i :

1. **Biliński Stanisław**, do rysunków geometrycznych.
2. **Semianów Michał**, do rysunków odręcznych.
3. **Tomanek Zygmunt**, j. w., do rysunków geometrycznych.

C. Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych :

1. Dr. **Benoni Karol**, uczył historii kraju rodzinnego w klasie VI i VII — razem godzin 2.
2. **Rischka Robert**, uczył historii kraju rodzinnego w klasie IIIa, IIIb IVa i IVb — razem godzin 4.
3. Ks. **Filipowski Jan**, uczył języka ruskiego — razem godzin 2.
4. **Kropiwnicki Józef**, uczył języka francuskiego — razem godzin 6; języka angielskiego — razem godzin 2.
5. **Hoszowski Celestyn**, uczył modelowania — razem godzin 4.
6. **Skwarczyński Karol**, uczył gimnastyki — razem godzin 6.
7. **Poliński Józef**, uczył stenografii — razem godzin 4.
8. **Tomanek Zygmunt**, uczył śpiewu — razem godzin 4.

II.

R o z k ł a d n a u k.

A. Przedmioty obowiązkowe.

I. Klasa.

Gospodarz klasy Ia: **Schechtel Rudolf**.

„ „ Ib: **Basiński Stanisław**.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Zasady katolickiej wiary i obyczajów.

Język polski. 4 godziny tygodniowo. Z gramatyki w I. półroczu: elementarne powtórzenie odmiany imienia i słowa; w II. półroczu: systematyczna odmiana imienia. Ze składni systematyczna nauka o zdaniu pojedynczym, tak prostym jak rozwiniętym. Najważniejsze znaki pisarskie. Czytanie wzorów według wypisów. Deklamacja. Wypracowania stylistyczne 4 na miesiąc; w I. półroczu

wyłącznie dyktaty, w II. naprzemian ćwiczenia ortograficzne i wypracowania stylistyczne.

Język niemiecki. 6 godzin tygodniowo. Nauka na podstawie podręcznika: Ćwiczenia niemieckie Dra Germana i Petelenza, część I. 4 zadania miesięczne, same szkolne.

Geografia. 3 godziny tygodniowo. Ogólne, a do zrozumienia mapy najniezbędniejsze pojęcia z geografii matematycznej i fizycznej. Ogólny przegląd geografii politycznej podług podręcznika Dra. Karola Benoniego i Lucyana Tatomira wydanie V.

Arytmetyka. 4 godziny tygodniowo. Liczenie. Cztery działania liczbami całkowitymi. Podzielność liczb, rozkładanie na czynniki pierwsze, największy wspólny dzielnik, najmniejsza wspólna wielokrotność. Ułamki zwyczajne, dziesiętne. Zamiana ułamków zwyczajnych na dziesiętne i na odwrot. Co 14 dni zadanie szkolne.

Historia naturalna. 3 godziny tygodniowo. Zwierzęta kręgowce do ryb. W II. półroczu dalszy ciąg kręgowych i zwierzęta bezkręgowce.

Geometria i rysunki geom. 4 godziny tygodniowo. Nauka o punktach, liniach, kątach, trójkątach, czworobokach, wielobokach i liniach krzywych; następnie rysowanie rzeczy najłatwiejszych, obwódki, figur o liniach prostych, trójkątów, wieloboków i t. d., dalej rysuje się strzałki, promienie, formy lancetowe; później połączenia łuków, węzowych i ślimakowatych linii, figury okrągłe i owalne; na koniec meandry, sznurki, pierścienie, gwiazdy i t. p.

Wzory rysuje nauczyciel w przytomności uczniów na tablicy szkolnej.

Kaligrafia. 2 godziny tygodniowo. Pismo angielskie „cursiv“ i niemieckie „current“ podług zeszytów Greinera.

II. Klasa.

Gospodarz klasy IIa: **Skwarczyński Karol.**

„ „ IIb: **Szromba Marcin.**

Religia. 2 godziny tygodniowo. Historia biblijna starego zakonu z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Z gramatyki: systematyczna nauka odmiany czasownika z podziałem na klasy i gromady. Elementarna nauka o zdaniu złożonym w najogólniejszym zarysie. Czytanie wzorów według wypisów. Deklamacja jak w klasie I. Wypracowania stylistyczne 3 na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki. 6 godzin tygodniowo. Nauka jak w klasie I na podstawie „Ćwiczeń niemieckich Dra Germana i Petelenza“. 4 zadania miesięczne, przeważnie szkolne.

Geografia. 2 godziny tygodniowo. Szczegółowy opis krajów i państw całej Azji, Afryki i Europy południowej.

Historya. 1 godzina tygodniowo. Historya starożytna z uwzględnieniem elementów biograficznych.

Matematyka. 3 godziny tygodniowo. Miary, wagi, monety. Liczby wielorakie i działania tymi liczbami. Działania skrócone. Stosunki i proporcye. Reguła trzech prosta. Rozwiązywanie zadań na regułę trzech prostą zapomocą wnioskowania i proporcji. Rachunek procentu, dyskontu i terminu średniego. Co dni 14 zadanie szkolne.

Historya naturalna. 3 godziny tygodniowo. W I. półroczu: mineralogia według książki prof. Łomnickiego. W II. półroczu: botanika.

Geometrya i rysunki geom. 4 godziny tygodniowo. Przedmiot I klasy w krótkości powtórzony. Przystawanie i podobieństwo trójkątów z uwidocznieniem, polegającym na konstrukcyi takowych. Konstrukcyja czworoboków. Nauka o kole. Rysunek przy pomocy przyrządów geometrycznych obejmuje konstrukcyje powyżej wymienione przedmiotów i ornamentów geometrycznych.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Rysowanie wolut, sztab, liścianek, plecionek warkoczowych, wstążek, rozet, kwiatonów; następnie zapoznanie uczniów z prawidłami perspektywy zapomocą aparatów, stosownego wyjaśnienia i rysunku nauczyciela na tablicy szkolnej, a mianowicie z rzutem oka, jego kładem, z promieniem widzenia, z poziomem, podstawą, tłem, z punktami: odstepu i zbiegu (zaniku), jakoteż liniami: poziomą, ukośną i pionową; ze systemem równoległych prostych w różnych położeniach do tła i podstawy; następnie ćwiczy się uczniów w rysunku podług drewnianych figur stereometrycznych rysując kostkę, pryzmat, wieloboki, cylinder, stożek i kulę; naukę o cieniach, mianowicie o cieniu własnym, rzuconym i półcieniu, o prosto i ukośnie padającym świetle, o działaniu tegoż i wpływie na zmianę i kolorowanie stron ocienionych.

Kaligrafia. 2 godziny tygodniowo. Ciąg dalszy tych samych rodzajów pism jak w klasie I.

III. Klasa.

Gospodarz klasy IIIa : **Bobin Romuald.**

„ „ IIIb : **Janelli Franciszek.**

Religia. 2 godziny tygodniowo. Historya biblijna nowego zakonu według podręcznika ks. Dąbrowskiego.

Jezyk polski. 3 godziny tygodniowo. Z gramatyki: systematyczna

nauka składni rządu i nauka o zdaniu złożonym (z wyjątkiem okresu) i składni imiesłowowej. Nieodmienne części mowy. Powtórzenie prawideł pisowni i interpunkcji. Czytanie wzorów według wypisów. Krótkie wiadomości o życiu i zasługach tych pisarzy, z których dzieł właśnie poznano wyjątki. Deklamacja. Wypracowania stylistyczne 2 na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki. 5 godzin tygodniowo. Jak w klasie I. i II. na podstawie „Ćwiczeń niemieckich Dra. Germana i Petelena“ część III. 3 zadania miesięcznie, 2 szkolne, 1 domowe.

Geografia. 2 godziny tygodniowo. Jak w klasie II. ciąg dalszy państw Europy, Ameryki, Australii i Polinezyi.

Historia. 2 godziny tygodniowo. Historia średniowieczna, traktowana jak w klasie II. ze szczególnem uwydatnieniem monarchii Austriacko-węgierskiej i historii krajowej.

Arytmetyka. 4 godziny tygodniowo. Reguła spółki i podziału proporcjonalnego, reguła mieszaniny, reguła trzech składana, reguła łańcuchowa. Cztery działania liczbami niepełnymi. Podnoszenie liczb do kwadratu i sześcienu, wyciąganie pierwiastka kwadratowego i sześciennego. Rachunek procentów składanych. Cztery działania liczbami algebraicznymi. Co miesiąc 2 zadania szkolne.

Fizyka. 3 godziny tygodniowo. Ogólne i szczególne własności ciał. Ciepło, magnetyzm, elektryczność, podług książki Józefa Soleskiego.

Geometria i rysunki geom. 3 godziny tygodniowo. Konstrukcje opierające się na przystawaniu i podobieństwie figur. Stereometria. Rysowanie prócz powyższych konstrukcyj ornamentu geometrycznego i nakładanie farbami.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Rysowanie łatwych ornamentów podług prawideł geometrycznych, ściśle i dokładne odzianie rozmiarów przedmiotu, także wtedy, gdy one nie są zestawione w stosunkach liczbowych, poprzedzone wykonanym wzorem przez nauczyciela na tablicy szkolnej, albo podług wielkich tablic Steigla; obeznanie uczniów z harmonią barw; kopiowanie podług wzorów kolorowanych i dalszy ciąg nauki na podstawie prawideł perspektywy podług modeli drewnianych, mianowicie rysując pylon, podstawę gotycką, filar czworoboczny z płytą, słup walcowy z krążkiem, nyżę z podstawą, krzyż ze schodami, słup żłobkowany, słup ze sztabami okrągłymi, kombinacje architektoniczne, zestawione figury stereometryczne w jedną grupę, sklepienia: beczułkowate, krzyżowe, w kształcie kopuły; w końcu ornamenta podług odlewów gipsowych ze szkoły Macholda, mianowicie figury geometryczne, liście rozety i kimacye.

Kaligrafia. 2 godziny tygodniowo. Pismo francuskie „rondo“, gotyckie „cursiv“ i ozdobne pisma.

IV. Klasa.

Gospodarz klasy IVa: **Daszyński** Władysław.

„ „ IVb: **Sokołowski** Antoni.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Objaśnienie ważniejszych obrzędów kościoła katolickiego z uwzględnieniem ich powodów i czasu zaprowadzenia

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Z gramatyki: Systematyczna nauka składni w obrębie czasownika. O okresie. Najważniejsze rzeczy z etymologii. Uwydatnienie bogactwa języka przez zestawienie wyrazów, pochodzeniem lub znaczeniem pokrewnych. Pogład na cały materiał gramatyczny. Czytanie wzorów według wypisów jak w klasie III. Wypracowania stylistyczne jak w klasie III.

Język niemiecki. 5 godzin tygodniowo. Nauka według „Ćwiczeń niemieckich Dr. Germana i Petelena“ Część IV. 3 zadania miesięcznie, 2 szkolne, 1 domowe.

Geografia i statystyka. 2 godziny tygodniowo. Dokładna geografia monarchii Austriacko-węgierskiej.

Historia powszechna. 2 godziny tygodniowo. Historia nowsza; traktowana jak w klasie III.

Arytmetyka. 3 godziny tygodniowo. Algebra. Cztery działania liczbami algebraicznymi z umiejętnem uzasadnieniem. Podzielność wyrazów algebraicznych i ich rozkładanie na czynniki. Wspólna miara i wielokrotność. Ułamki zwyczajne. Stosunki i proporcje. Równania pierwszego stopnia z jedną i wielu nieznanymi. Co miesiąc 2 zadania szkolne.

Fizyka. 3 godziny tygodniowo. Powtórzenie statyki. Dynamika ciał stałych, płynnych i lotnych. Akustyka. Optyka.

Chemia. 4 godziny tygodniowo. Jak najtreściwszy opis ważniejszych pierwiastków i połączeń mineralnych i organicznych.

Geometria i rysunki geom. 3 godziny tygodniowo. Obliczanie powierzchni figur płaskich, powierzchni i objętości brył, rozwiązanie praktycznych zagadnień. Zmiana figur i konstrukcja linii krzywych. Zastosowanie linii krzywych do miernictwa. Rzuty prostopadłe punktu, prostej i figur płaskich.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Kopiowanie trudniejszych ornamentów; dalszy ciąg nauki na podstawie prawideł perspektywy podług modeli gipsowych, rysując formy architektoniczne; głowicę kolumny w stylu romańskim, podstawę, piramidę, zakończenie stożka i słupki w charakterze stylu odrodzenia, głowicę w stylu doryckim; kształty naczyń: krater w kształcie kielicha, amforę, krater w kształcie tulipana i ornamenta ze szkoły Marcholda i Storcka.

V. Klasa.

Gospodarz : Rischka Robert.

Religia. 2 godziny tygodniowo. W I. półroczu: Główne źródła katolickiej nauki wiary i obyczajów w historycznym przedstawieniu. W II. półroczu: Katolicka nauka wiary.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów. Poznanie (na podstawie wypisów) zwykleszych tropów i figur, rozmaitych rodzajów stylu, jakoteż najważniejszych gatunków prozy i poezji. Wiadomości historyczno-literackie o odnośnych pisarzach — jak w klasie III. Deklamacja jak w klasie I. Wypracowań stylistycznych 7 na półrocze, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki. 5 godzin tygodniowo. Nauka na podstawie „Wypisów Jandaurka dla V klasy wyd. II.“ Hamerskiego. 2 zadania miesięcznie, naprzemian szkolne i domowe.

Geografia. 1 godzina tygodniowo. Geografia matematyczna i fizyczna. Z geografii politycznej szczegółowe opisanie państw Azji, Afryki i Europy południowej.

Historia. 3 godziny tygodniowo. Historia starożytna.

Matematyka. 5 godzin tygodniowo. a) Algebra. Układy liczb. Ułamki dziesiętne. Działania skrócone. Potęgi, pierwiastki i logarytmy. Równania 2go stopnia z jedną niewiadomą. b) Planimetria. Przystawanie, podobieństwo i powierzchnia figur płaskich z umiejętnem uzasadnieniem. Co miesiąc 2 zadania szkolne.

Historia naturalna. 3 godziny tygodniowo. Systemtyczny wykład zoologii na zasadach anatomicznych i fizjologicznych. Zarys anatomii i fizjologii człowieka.

Chemia. 3 godziny tygodniowo. Szczegółowy opis metaloidów i ich połączeń z uwzględnieniem wykrytych praw i przyjętych hipotez naukowych. Z metalów tak zwane lekkie metale wraz z ich połączeniami.

Geometria wykreślna. 3 godziny tygodniowo. Rzuty i względności punktu, linii prostej i płaszczyzny. Rozwiązanie zagadnień dotyczących się punktu, prostej i płaszczyzny. Rzuty brył graniastych i okrągłych. Przekroje brył płaszczyznami. Oznaczenie przekrojów w siatkach. Linie krzywe: elipsa, hyperbola, parabola i cykloida.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Zapoznanie uczniów z budową kości i mięśniami głowy ludzkiej, ze stosunkami poszczególnych części tychże do całości i połączenia głowy ze szyją a szyi z tułowiem; rysowanie czaszki, mięśni głowy ludzkiej, głowy dziecka, dorosłego i starca w różnych postawach, tudzież całej postaci ludzkiej, podług rysunku nauczyciela na tablicy szkolnej; następnie podług odlewów gipsowych: medalionów, głowic kolumn w stylu jońskim, głowic pilastrów w stylu klasycyźnym

i odrodzenia, i łatwych ornamentów: kopiowanie ornamentów renesansowych przy użyciu farb lub tuszu i głów ludzkich podobną wzorów.

VI. Klasa.

Gospodarz: **Pohorecki Franciszek.**

Religia. 2 godziny tygodniowo. Katolicka nauka obyczajów.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Czytanie arcydzieł literatury narodowej od połowy w. XVI. do wystąpienia Brodzińskiego i Mickiewicza, w wyjątkach według wypisów, niekiedy w całości. Historia literatury (na podstawie lub przy sposobności czytanych wyjątków) od początku aż do wystąpienia Brodzińskiego i Mickiewicza. Deklamacja jak w klasie V. Wypracowań stylistycznych, 7 na półroczu, przeważnie domowe.

Język niemiecki. 4 godziny tygodniowo. Nauka na podstawie „Wypisów Jandaurka dla VI klasy“. W drugim półroczu początki literatury niemieckiej. 2 zadania miesięcznie, naprzemian szkolne i domowe. Opisy, tok myśli utworów poetycznych czytanych, łatwiejsze rozprawki i przekłady wolne z języka polskiego (na zadania szkolne).

Geografia. 1. godzina tygodniowo. Szczegółowe opisanie reszty państw Europy, Ameryki, Australii i Polinezyi.

Historia. 3 godziny tygodniowo. Historia wieków średnich ze szczególnym uwzględnieniem historii austriacko-węgierskiej.

Matematyka. 5 godzin tygodniowo a) Algebra: Równania wyższego rzędu, dające się sprowadzić do równań 2-go stopnia z dwoma niewiadomymi. Równania wykładnicze. Ułamki ciągłe. Równania nieoznaczone. Postępy arytmetyczne. Rachunek procentu składanego i rent. Co miesiąc 2 zadania szkolne.

Fizyka. 4 godziny tygodniowo. Mechanika ogólna i mechanika ciał międzycząstkowych.

Historia naturalna. 2 godziny tygodniowo. Botanika. W I. półroczu: anatomia, fizjologia i morfologia roślin. W II. półroczu: systematyka. Z systemów naturalnych ważniejsze i system Lineusza w porównaniu z naturalnymi.

Chemia. 2 godziny tygodniowo. Opis metalów ciężkich wraz z ich połączeniami; z chemii organicznej: prócz ogólnych wstępnych wiadomości z działu ciał tłuszczowych, opis połączeń rodników jedno- i dwuwartościowych.

Geometria wykreślna. 3 godziny tygodniowo. Rozwiązanie naroża trójściennego. O powierzchniach rozwijalnych i płaszczyznach stycznych tych powierzchni. Przecięcia powierzchni rozwijalnych między sobą, jakoteż ich przekroje płaszczyznami. Konstrukcja

siatek. O powierzchniach obrotowych i wichrowatych. Początki rzutów środkowych.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Dalszy ciąg rysunków ornamentalnych podług odlewów gipsowych; rysowanie medalionów i głów ludzkich podług modeli; kopiowanie podług wzorów figuralnych i ornamentalnych.

VII. Klasa.

Gospodarz: Soleski Józef.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Przegląd historii kościelnej.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Czytanie arcydzieł literatury narodowej wieku XIX. (od wystąpienia Brodzińskiego i Mickiewicza) w dłuższych wyjątkach według wypisów lub nawet w całości. Deklamacja. W I. półroczu 5 zadań, przeważnie domowych. w II. 4 przeważnie szkolnych.

Język niemiecki. 4 godziny tygodniowo. Czytanie i objaśnianie poetów klasycznych XVIII. i XIX. wieku z poglądem na historię literatury tych wieków. W I. półroczu 5 zadań, 2 szkolne, 3 domowe; w II. 4, przeważnie szkolne.

Geografia. 1 godzina tygodniowo. Szczegółowa geografia monarchii Austriacko-węgierskiej ze szczególnem uwzględnieniem stosunków handlowych i przemysłowych, środków komunikacyjnych, zakładów naukowych i formy rządu.

Historia. 3 godziny tygodniowo. Historia nowsza od odkrycia Ameryki z uwzględnieniem dziejów monarchii Austriacko-węgierskiej i historii kraju rodzinnego.

Matematyka. 5 godzin tygodniowo. Z algebry: kombinacje i rachunek prawdopodobieństwa. Dwumian Newtona. Zbieżność i rozbieżność szeregów. Szeregi arytmetyczne wyższych rządów. Ogólne własności równań. Rozwiązanie równań 3-go stopnia. Z geometrii: trygonometria sferyczna z zastosowaniem do geografii, astronomii i sterometrii. Geometria analityczna na płaszczyźnie: punkt, prosta, koło i krzywe stożkowe. Co 14 dni zadanie szkolne.

Fizyka. 4 godziny tygodniowo. W I. półroczu: nauka o ruchu falowym, nauka o głosie, optyka, elektryczność statyczna. W. II. półroczu: galwanizm, magnetyzm, nauka o ciepłe i zasady meteorologii.

Chemia 2 godziny tygodniowo. Opis reszty połączeń tłuszczowych, węglowodany, glukozydy. Ważniejsze połączenia ciał aromatycznych, terpeny i kamfory, alkaloidy i ciała białkowe. Powtórzenie ważniejszych działów z lat poprzednich.

Geometria wykreślna. 3 godziny tygodniowo. Konstrukcja cieniów własnych i rzuconych. Ćwiczenia w rysowaniu przedmiotów

technicznych i nakładaniu farbami. Nauka rzutów środkowych czyli wolnej perspektywy, z zastosowaniem do perspektywy malarskiej i do konstrukcji cieniów perspektywicznych.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Rysowanie popiersi i ornamentów, w których za motywa służą postacie ludzkie i zwierzęta, kopiowanie wedle trudniejszych wzorów.

B. Przedmioty nadobowiązkowe.

Historia kraju rodzinnego. W klasach III a, III b, IV a, IV b i VII po jednej godzinie tygodniowo. W nauce tej brało udział 197 uczniów.

Język angielski. Prawidła wymawiania samogłosek pojedynczych i złożonych. Używanie przedimka określonego i nieokreślonego. Deklinacja wogóle i sposób odmieniania wszelkich czasowników we wszystkich czasach w sposób twierdzący, przeczący i pytający. Urabianie liczby mnogiej rzeczowników foremnych i nieforemnych. Wszystkie zaimki. Stopniowanie foremne i nieforemne przymiotników i przysłówków. Liczebniki główne. Znaczna liczba czasowników nieregularnych. Uczęszczało uczniów 21.

Język francuski. W I. oddziale: Czasowniki avoir i être, rodzajniki, odmiana rzeczowników, główne zasady formowania liczby mnogiej rzeczowników, przymiotników i formowania przymiotników żeńskiego rodzaju. W II. oddziale: Czasowniki regularne, zogólnienie prawideł poprzedzających, zaimki, liczebnik. W III. oddziale: Czasowniki nieregularne, imiesłowy, składnia zgody i rządu; czytano ustępy znakomitszych autorów, oraz podano ich biografie. Uczęszczało 49 uczniów.

Język ruski. Początki języka ruskiego podług wypisów dla klasy I. szkół średnich. Uczęszczało uczniów 24.

Modelowanie. 4 godziny tygodniowo. Modelowano arabeski, medaliony i popiersia podług odlewów gipsowych lub podług natury. Uczęszczało uczniów 31.

Gimnastyka. W 6 oddziałach po 1 godzinie tygodniowo. W każdym oddziale przez pierwszą $\frac{1}{3}$ godzinę odbywano naprzemian pochody, ćwiczenia rzędowe i wolne bez przyborów i z przybarami; drugą $\frac{1}{2}$ godzinę ćwiczenia na przyrządach, jak: drabinach, żerdziach i linie, maszcie poziomym i pionowym, odskoczni, kółkach, drążku poziomym, poręczkach, koźle i koniu. Uczęszczało uczniów 183.

Stenografia. W dwóch oddziałach po 2 godziny tygodniowo. Nauka stenografii polskiej zastosowana do użytku szkolnego włącznie z nauką o stałych skröceniach. Uczęszczało uczniów 25.

Spiew. W dwóch oddziałach po 2 godziny tygodniowo. Uczęszczało uczniów 55.

Wykaz książek w zakładzie używanych.

- Religia.** W kl. I. katechizm religii katolickiej Dr. J. Schustera w tłumaczeniu J. Zielińskiego. Wydanie I—IV. 1888. — W kl. II. Historia biblijna starego zakonu ks. Tom. Dąbrowskiego. Wydanie I, II. 1888. — W kl. III. Historia biblijna nowego zakonu ks. Tom. Dąbrowskiego. Wydanie I. i II. 1889. — W kl. IV. Liturgika katolicka, tłumaczona z niemieckiego przez ks. W. J. Jachimowskiego. Wydanie I. i II. 1882. — W kl. V. Nauka wiary katolickiej Dr. Antoniego Wapplera w tłumaczeniu ks. J. Świsterskiego. Wydanie I. 1875. — W kl. VI. Etyka katolicka Dr. K. Martina w tłumaczeniu ks. Ł. Soleckiego. Wydanie II. 1885. — W kl. VII. Historia kościoła Chrystusowego Wapplera w przekładzie ks. W. Jakubowicza.
- Język polski.** *a)* Gramatyka w kl. I.—IV, Dr. Ant. Małeckiego. wyd. VII.; w klasach wyższych wyd. VI. — *b)* Fr. Próchnicki i J. Wójcik. Wypisy na kl. I. 1890; w kl. II. tom II; w kl. III. tom III; w kl. IV. tom IV.; w kl. V. Próchnickiego Wyp. pol. dla klasy V. szkół średnich; w kl. VI. i VII. Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i J. Wójcika. Część I. i II.
- Język niemiecki.** W kl. I., II., III. i IV. Ćwiczenia niemieckie Germana - Petelenza część I., II., III. i IV. Dla kl. III. i IV. Dr. K. Petelenza „Deutsche Gramatik für gal. Mittelschulen“. Krakau 1890. (Gramatyka Schobera - Germana wydanie IV. 1882; w kl. V. Jandaurka - Hamerskiego wydanie II., 1880; w kl. VI. Jandaurka tom II. 1874; w kl. VII. Wydanie Graesera klasyków niemieckich: *a)* Hermann und Dorothea, *b)* Iphigenie auf Tauris, *c)* Minna von Barnhelm. Nadto dla klas: VI. i VII. Strzemcha Grundriss der deutschen Nationalliteratur. IV. Aufl. Brün. 1888.
- Geografia.** W kl. I. Benoni i Tatomir, krótki rys geografii. Wydanie IV. i V.; w kl. II. i III. Geografia Baranowskiego i Dziedzickiego Wydanie IV.; w kl. IV. J. Szaraniewicza: Rys geograficzno-statystyczny monarchii austr. węg. wyd. III.; w kl. V. Geografia Baranowskiego i Dziedzickiego wyd. IV.; w kl. VI. wyd. III.; w kl. VII. Statystyka Szaraniewicza. Wydanie III.
- Historia.** W kl. II. Dzieje starożytne Weltera — Sawczyńskiego Tom I.; w kl. III. Dzieje średniowieczne Weltera — Sawczyńskiego Tom II.; w kl. IV. Dzieje nowożytne Weltera — Sawczyńskiego Tom III.; w kl. V., VI. i VII. Dzieje powszechne Gindelego — Markiewicza Tom I., II. i III. Dla klas: VI. i VII. Dr. A. Lewickiego: Zarys dziejów Polski i ziem ruskich. Kraków 1888.
- Matematyka** w kl. I. i II. Początki arytmetyki Wład. Zajączkowskiego. Wyd. I. 1887; w kl. III. Początki arytmetyki Dr. Wład. Zajączkowskiego Cz. II.; w kl. IV. i V. Algebra Dr. Pl. Dziwińskiego. Lwów, 1890. VI. i VII. Arytmetyka i Algebra Mo-

cnika — Budyńskiego; w klasach V., VI. i VII. Geometrya Mocnika — Staneckiego, wyd. II. Lwów 1889. Logarytmy Kellera.

Fizyka. W kl. III., IV. i VII. Fizyka Soleskiego.

Historya naturalna. W kl. I. Zoologia Nowickiego obrazowa wyd. VI. 1890; w klas. II. Mineralogia Łomnickiego wyd. II. i Botanika Dr. Rostańskiego; w kl. V. Zoologia dla niższych kl. Nowickiego wyd. I.; w kl. VI. Botanika Rostańskiego, w kl. VII. Mineralogia i Geologia Łomnickiego, wyd. III.

Chemia. W kl. IV.—VII. Zarys chemii Roscoe'go w tłóm. Nawratila i Sokolowskiego.

Geometrya wykresna. W kl. I.—IV. Geometrya Mocnika w opracowaniu Bączalskiego, w kl. IV.—VI. Geometrya wykresna; w kl. VII. Perspektywa wolna Dr. M. Łazarskiego.

III.

Temata do wypracowań piśmiennych.

A. W języku polskim.

Klasa V.

1. Wspomnienie z wakacyi.
2. Dwór w Soplicowie.
3. Pożytek papieru.
4. Próżniak. Obrazek z życia studenckiego.
5. Stały — uparty.
6. Charakterystyka jednej z głównych postaci „Pana Tadeusza“.
7. Wartość wzroku.
8. Osnowa „Grażyny“.
9. Uroczysty popis w szkole nieświeskiej. Z „Szkolnych czasów Dębora“.
10. Falszywy wstyd.
11. Czy „Wiesław“ Brodzińskiego jest sielanką?
12. Treść i rozbiór ballady B. Zaleskiego p. t. „Lubor“.
13. „Nie od razu Kraków zbudowany“.
14. Tok myśli pieśni A. Asnyka p. t. „Echo kołyski“.

Klasa VI.

1. Jak należy czytać książki, aby z nich prawdziwą odnieść korzyść?
2. Znaczenie wynalazku sztuki drukarskiej w dziejach oświaty.
3. „Zawsze się zbytek kończy doświadczeniem smutnem“. Krasicki.
4. Zalety dobrego kolegi.

5. Młodość Reja a młodość J. Kochanowskiego.
6. Jak pociesza matka Kochanowskiego po stracie Urszulki.
7. „Szlachetne zdrowie!“... i t. d.
8. Znaczenie testamentu Bolesława Krzywoustego.
9. „Miłe złego początki, lecz koniec żałośny“. Krasicki.
10. Klonowicz i Szymonowicz. Charakterystyka porównawcza.
11. „O potrzebie znajomości języków obcych“.
12. „... Świętym jest na ziemi,
Kto umiał przyjaźń zabrać ze świętymi“. Mickiewicz.
13. Wolność — swawola.
14. Krasicki i Naruszewicz. Charakterystyka porównawcza.

Klasa VII.

1. Wpływ Francji na Polskę w 18 wieku.
2. „Umiej być przyjacielem. znajdziesz przyjaciela“. Krasicki.
3. Dzisiejsze środki komunikacyjne i ich znaczenie.
4. Pieśń Wajdeloty, — jej rozbiór i znaczenie w „Konradzie Wallenrodzie“.
5. „Minęły czasy szczęśliwej prostoty,
Trzeba się uczyć — upłynął wiek złoty“. Krasicki.
6. Znaczenie teatru w literaturze i w życiu.
7. Cześnik i Rejent. — Charakterystyka porównawcza na podstawie „Zemsty“ Al. hr. Fredry.
8. Rozwinąć i uzasadnić myśl zawartą w znanej zwrotce I. Krasickiego: „Święta miłości kochanej ojczyzny,
Czują cię tylko umysły pocziwe!“
9. Konrad Wallenrod — Irydyon.

B. W języku niemieckim.

Klasa V.

1. Inhalt und Erläuterung der dritten Strophe des Schiller'schen Gedichtes: „Der Graf von Habsburg“.
3. Der Ringplatz in Lemberg. Eine Beschreibung.
4. „Belsazar“ von Heine. Nacherzählung.
5. Wie stellten sich die alten Griechen die Unterwelt vor? Eine Reproduction auf Grund der Schullectüre.
6. „Der Schenk von Limburg“ von Uhland. Inhalt.
7. Das alte Babylon. — Ein Combinationsbild auf Grund zweier Lestücke.
9. „Der Sänger“ von Goethe. Eine Nacherzählung.
10. a) Mein heiliger Abend. — Eine Beschreibung des Festes.
b) Der Schüler bittet die Eltern um Anschaffung von Winterkleidern. — Ein Brief.

11. Der Jüngling (in Schillers „Taucher“) erzählt dem Könige sein Abenteuer in der Charybde.
12. a) Mein Erlebnis auf der Eisbahn — oder
b) der Winter. — Schilderungen, nach freier Auswahl.
13. Inhalt der polnischen Ballade: „Maliny“ von A. Chodźko.
14. Alcibiades und Lisander. Eine Vergleichung auf Grund der Schullectüre. Nach gegebener Disposition.
16. Arions Abenteuer auf der Rückkehr von seiner Kunstreise.
17. Über die Rogationen des Licinius Stolo.
19. Das Glück des Polykrates. — Ein summarischer Bericht.
20. Karthagos Untergang. Eine Schilderung.
Nr. 2 — 8 — 15 i 18 tłumaczenia.

Klasa VI.

1. Inhaltsdarstellung der Idylle „Wiesław“ v. K. Brodziński.
2. Orpheus in der Unterwelt. Inhaltsangabe des gleichnamigen Lesestückes.
3. Unter welchen Umständen wurde das zweite Triumvirat geschlossen?
4. Ideengang der Ballade „Der Kampf mit dem Drachen“ v. Schiller.
5. Das Theater der alten Griechen. Auf Grund der Lectüre.
6. König Gunter's Brautwerbung.
7. Erlkönig v. Göthe und Erlkönigs Tochter v. Herder. Eine Parallele.
8. Wer andern eine Grube gräbt, fällt selbst hinein. Auf Grund der Ballade „der Gang nach dem Eisenhammer“ v. Schiller.
9. Auf welche Weise kann Feuer hervorgebracht werden?
10. Rüdiger im Widerstreite der Pflichten.
11. Charakteristik Hagens von Tronje im Nibelungenliede.
12. „Des Sängers Fluch“ von Uhland und „der Graf von Habsburg“ von Schiller. Eine Parallele.
13. Welchen Umständen verdankt die Ostmark ihre Erhebung zum Herzogthume?
14. Beschreibung des Glockengusses. Auf Grund der Lectüre.
15. Das Feuer, dessen Nutzen und Schaden.
16. Die Opferung der Iphigenie in Aulis — i 2 tłumaczenia.

Klasa VII.

1. In wiefern bezeichnen die Kreuzzüge das Jünglingsalter der europäischen Völker? — Abhandlung.
2. Sir Paulet und Kennedy im I. Aufzug des Trauerspiels „Maria Stuart“ von Schiller. — Eine Charakteristik.
3. Welchen Eindruck hat der Schüler aus der Lectüre der polnischen Idylle: „Wiesław“ davongetragen? — In Form einer brieflichen Mittheilung an einen Freund.
4. „Ein jeder ist seines Glückes Schmied“ — Abhandlung.

5. Wodurch manifestiert „Johanna“ in Schillers Tragödie „Jungfrau von Orleans“ ihre göttliche Sendung? (Auf Grund der Hauslectüre).
6. Die Stimmung unter den Generalen des Wallenstein bei Ankunft des Questenberg. (Nach Schillers Drama: „Wallenstein“).
7. Schillers Bildungsgang. — Eine literar-historische Skizze.
8. Buttlers Rolle in Schillers Drama: „Wallensteins Tod“. (Charakteristik). — Oprócz tego z prywatnej pilności kilka tłumaczeń.

Tematy przy piśmiennym egzaminie dojrzałości z końcem roku szkolnego.

1. Charakterystyką Jacka Soplicy.
2. Z wypisów Jandaurka dla klasy II. przełożyć na język polski ustęp Nr. 8 str. 8—10. p. t. „der Schwanenritter.“
3. Z wypisów polskich dla klasy I. Próchnickiego i Wójcika przełożyć ustęp 112 (str. 173) p. t. „Łaskawość Maryi Teresy.“
4. 1. Objętość pnia stożka prostego o wysokości $18m$ wynosi $1186'92m^3$, promień dna dolnego wynosi $3m$. Jak wielki jest promień dna górnego?
2. Obwód trójkąta wynosi $150m$, kąt $\alpha = 48^\circ 3'$ $\beta = 112^\circ 6' 12''$; obliczyć boki i powierzchnię trójkąta.
3. Drzewostan pewnego lasu wynosi $26.850m^3$; ile m^3 można rocznie wyrąbać, jeżeli las ma być wycięty w przeciągu lat 15 a roczny wzrost wynosi 2% .
1. Znaleźć cień rzucony punktu materialnego na stożek kołowy prosty.
2. Z muru, którego rzut poziomy ukośnie jest położony względem rzutni pionowej, wystaje płyta kamienna kształtu równoległoscianu. Ocenić płytę równoległe do danego kierunku światła.
3. Narysować w perspektywie wolnej kolo w tem położeniu, aby jego perspektywa była parabolą.

IV.

Środki naukowe.

A. Biblioteka.

1. Biblioteka dla nauczycieli.

Biblioteka liczy obecnie 1.925 dzieł w 2.921 t. i 1.115 z.

W ciągu roku szkolnego przybyły w drodze kupna lub daru następujące dzieła:

1853. Bericht über die Industrie, den Handel und die Verkehrsverhältnisse in Nieder-Oesterreich während des Jahres 1889. Wien 1890.¹⁾ — 1854. Prange Otto. Lehrbuch der Gleichungen des I. Grades mit mehreren Unbekannten. Stuttgart 1889. — 1855. Láska W. Dr. Lehrbuch der sphärischen und theoretischen Astronomie und der mathemat. Geographie. Stuttgart, 1889. — 1856. Krebs Adolf Dr. Lehrbuch der Induktionselektricität und ihre Anwendungen. Stuttgart 1888. 1857. Kleyer Adolf. Lehrbuch der Differentialrechnung I. Th. Stuttgart 1889. — 1859. Klimpert Richard. Lehrbuch der Dynamik fester Körper (Geodynamik). Stuttgart 1789. — 1860. Zajączkowski Władysław. Początki Arytmetyki do użytku szkół średnich. cz. I, Lwów 1889. 1861. German L. i Petelenz K. Ćwiczenia niem. dla klasy III. szkół średnich. Lwów 1890. — 1862. Soleski J. Nauka fizyki dla użytku klas niższych gim. i real. Lwów 1890. — 1863. Tarnowski Stanisław i Wojcik Józef. Wypisy polskie dla wyż. klas szkół gim. i real. na klasę VI. Lwów 1890. — 1864. Pröchniecki Fr. i Wójcik Józ. Wypisy polskie dla V. klasy szkół gim. i real. 1890. — 1865. Hoffer Eduard Dr. Illustriertes Schmetterlingsbuch. Wien, Leipzig. — 1866. Mickiewicz Władysław. Żywoć Adama Mickiewicza. Poznań 1890. — 1867. Tarnowski Stanisław. Pisarze polityczni XVI. w. Kraków 1886. — 1868. Bielska Marya. Historia Pedagogii. Lwów 1890. — 1869. Rotter Jan. Metodyczne wzory rysunkowe z atlasem. Kraków 1889. — 1870. Rej Mikolaj z Nagłowic. Pisma wierszem. Kraków 1848. — 1871. Małecki Antoni. List żelazny, tragedia. Poznań 1856. — 1872. Czerwieński Bolesław. Poezye. Lwów 1881. — 1873. Kirkor A. H. O literaturze pobratymczych narodów słowiańskich. Kraków 1874. — 1874. Szujski Józef. Jerzy Lubomirski, dramat historyczny. Lwów 1863. — 1875. Siemiński Lucyan. Odysseja Homera. Kraków 1873. — 1876. Dante Alighieri w tłum. Stanisławskiego Antoniego, Boska Komedia. Poznań 1870. — Müller Max, przełożył Dygasiński Adolf. Wykłady o umiejętności języka. Kraków 1871. — 1878. Romanowski Mieczysław. Popiel i Piast, tragedia. Lwów 1892. — 1878. Dzieduszycki Wojciech hr. Studya estetyczne. Lwów 1878. — 1880. Szujski Józef. Agamemnon, tragedia Ajschylosa. Kraków 1864. — 1881. Byron lord, przełożył Morawski Fran. Pięć poematów: Manfred, Mazepa, Oblężenie Koryntu, Paryżyna, Więzień Czylonu. Leszno 1853. — 1882. Zaruski Jan. Dawne wychowanie szkolne. Warszawa 1878. — 1883. Ochrowicz Julian. O wolności woli. Warszawa 1871. — 1884. Ochrowicz Julian. O kształceniu własnego charakteru. Warszawa 1873. — 1885. Ochrowicz Julian. Duch i mózg. Warszawa 1872. — 1876. Ochrowicz Julian. O twórczości poetyckiej. Lwów 1877. — 1887. Terlikowski Franc. Życie publiczne, prywatne i umysłowe Greków i Rzymian. Lwów 1889. — 1888. Ogonowski Aemilianus. Linguae palaeoslavenicae specimina quaedam e monumentis ab A. Vostokov et Fr. Miklosich. Leopoldis 1871. — 1889. Baranowski Bolesław i Dziedzicki Ludwik. Geo-

¹⁾ Dar Wys. c. k. Ministerstwa.

grafia powszechna. Lwów 1890. — 1890. Natanson Władysław Dr. Wstęp do fizyki teoretycznej. Warszawa 1890. — 1891. Lukas J, Militärischer Maria-Theresien-Orden. Wien 1890. — 1892. Neubauer Jos. u. Divis Jos. Dr. Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Oesterreich. Prag, Wien, Leipzig 1891. — 1893. Sachs J. Dr. Lehrbuch der ebenen Elementargeometrie (Planimetrie). II. Th. Der Winkel und die Parallellinien. Stuttgart 1890. — 1894. May Oskar Dr. u. Krebs Adolf. Lehrbuch des Elektromagnetismus. Stuttgart 1889. — 1895. Klimpert Richard. Lehrbuch der allgemeinen Physik (Die Grundbegriffe u. Grundsätze der Physik). Stuttgart 1889. — 1796. Laska W. Dr. Lehrbuch der sphärischen Trigonometrie. Stuttgart 1890. — 1897. Frömter u. Neubüser. Lehrbuch der Grundrechnungsarten. II. Buch. Das Rechnen mit benannten Zahlen. Stuttgart 1890. — 1898. Hovestadt H. Dr. Lehrbuch der angewandten Potentialtheorie. Stuttgart 1890. — 1899. Müller E. R. Lehrbuch der planimetrischen Konstruktionsaufgaben. Stuttgart 1891. — 1900. Klimpert Richard. Lehrbuch der Elasticität und Festigkeit. Stuttgart 1889. — 1901. May Oscar Dr. Lehrbuch der Elektrodynamik. I. Th. Stuttgart 1888. — 1902. Vonderlinn J. Lehrbuch des Projektionsrechnens. III. Th. I. Hälfte. Stuttgart 1890 — 1903. Klimpert Richard. Geschichte der Geometrie für Freunde der Mathematik. Stuttgart 1888. — 1904. Dan I. D, przełożył Siemiradzki J. Dr. Podręcznik Geologii. Warszawa 1891. — 1905. Poske F. Dr., Mach E. Dr. u. Schwalbe B. Dr. Zetischrift für den physikalischen und chemischen Unterricht. — 1906. Przegląd Polski. Kraków. — 1907. Jordan Henryk Dr. O zabawach młodzieży. Odczyt. Kraków 1891. — 1908. Pamiętnik 15 letniej działalności Akademii umiejętności w Krakowie 1873—1888. Kraków 1889¹⁾. — 1909. Rozprawy i sprawozdanie z posiedzeń Wydziału historyczno-filozoficznego Akademii umiejętności. T. XXV. XIV. Krakow 1891¹⁾. — 1910. Steffen W. Lehrbuch der reinen und technischen Chemie nach dem System Kleyer. Stuttgart 1889. — 1911. Blind Aug. Dr. Gleichungen des 2. Grades mit einer Unbekannten. (Quadratische Gleichungen.) Nach dem System Kleyer. Stuttgart 1890. — 1912. Klimpert Richard. Die Hydrostatik oder die Lehre vom Gleichgewichte flüssiger Körper. Nach System Kleyer. Stuttgart 1890. — 1890. — 1913. Standacher H. Die Elemente der Buchstabenrechnung der Verhältnisse und Proportionen. Nach System Kleyer. Stuttgart 1880. — 1914. Bobek Karl Dr. Wahrscheinlichkeitsrechnung. I. Th. Die einfache und zusammengesetzte Wahrscheinlichkeit. Nach System Kleyer. Stuttgart 1890. — 1915; Sachs J. Dr. Ebene Elementar-Geometrie (Planimetrie). Nach System Kleyer. Stuttgart 1890. — 1916. Planimetrie. Konstruktionsaufgaben. Das Apollonische Berührungs- (Taktions-) Problem. Stuttgart 1881. — 1917. Franges Simon u. Sedlatschek H. Haus Habsburg u. Lothringen. — 1918. Pomniki dziejowe wieków średnich do objaśnienia rzeczy polskich służące. T. XII. Kraków. 1891¹⁾. — 1919. Graczy

¹⁾ Dar Akademii umiejętności.

Oskar. Dr. Hilfsbüchlein zur Einführung der Jugendspiele an Gymnasien und Realschulen. Laibach 1891. — 1920. Dembowski Jan Sebastian. Trzy rozprawy o wewnętrznej temperaturze ziemi. Kraków 1830¹⁾. — 1921. Widmann Karol. Zapiski do historii szkół ludowych w Galicyi, a w szczególności we Lwowie. (Koniec 18, i początek 19 w.) Lwów 1891²⁾. — 1922. Dimitriewicz Nicolaus. Russische Grammatik. Lemberg 1891²⁾. — 1923. Dimitriewicz Nicolaus Dr. Russisches Lesebuch. Lemberg 1891²⁾. — 1924. Dimitriewicz Nicolaus Dr. Russische Fibel. Lemberg 1891²⁾. — 1925. Sienkiewicz Henryk. Bez Dogmatu. Powieść. Warszawa 1891.

Zakład prenumerował następujące czasopisma :

1. Bibliotekę Warszawską.
2. Zeitschrift für das Realschulwesen, herausgegeben von Dr. J. Kolbe.
3. Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministers für Cultus und Unterricht.
4. Aus allen Welttheilen. Illustrierte Monatshefte für Länder- und Völkerkunde und verwandte Fächer.
5. Zeitschrift für mathematischen und naturwissenschaftlichen Unterricht, herausgegeben von J. C. V. Hoffmann.
6. Die österreichische Monarchie in Wort und Bild.
7. „Muzeum“, czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych.
8. Annalen der Physik und Chemie, herausgegeben von Helmholtz und Wiedemann.
9. „Przewodnik naukowy i literacki“.
10. „Wszechświat“. Tygodnik popularny, poświęcony naukom przyrodniczym.
11. „Przegląd Polski“.
12. Zeitschrift für den physikalischen und chemischen Unterricht, herausgegeben von Poske F. Dr., Mach E. Dr. und Schwalbe B. Dr.

2. Biblioteka uczniów.

Biblioteka uczniów liczy z końcem roku szkolnego 1891. 970 dzieł w 1418 tomach, a mianowicie powiększyła się w bieżącym roku o 42 dzieł w 65 tomach :

928—30. Biblioteka dla młodzieży. — 931. Meyne Reid. Młodzi żeglarze. — 932. Al. hr. Fredro. Komedye 10 t. (2 egzempl.) — 933. J. Słowacki. Pisma. 4 t. — 934. Z. Krasiński. Pisma. 2 t. — 935. B. Zaleski. Pisma. 4. t. — 936. Laskarys. Przygody J. Ch, Paska. — 937. Tenże. Pamiątki starego szlachcica. — 938. Bernatowicz. Pojata. — 939. Łoziński. Legionista. — 940. A. Malecki. Juliusz Słowacki jego

¹⁾ Dar Akademii umiejętności.

²⁾ Dar autora.

życie i pisma. 2. t. — 941. K. Szajnocha. Mściciel. — 942. J. Szujski. Promoteusz. — 943. Byron (M. Chodźko). Mazepa. — 944. H. Zatey. Uwagi nad „Panem Tadeuszem“. — 945. J. Korzeniowski. Dzieła VIII. — 946. Bodzantowicz. Zawsze oni. 2 t. — 947. J. I. Kraszewski. Kordecki. — 948. J. Verne. Przygody 3 Rosyan i 3 Anglików. — 949. J. Poeche. Podróże po Oceanie. — 951. Grimm. Powieści z 1001 nocy. — 952. Meyne Reid. Ziemia ognista. — 952. Cztery miesiące pobytu na jednej z wysp Markizów. — 953. Teresa Jadwiga. Z różnych sfer. — 954. Nieman. Bohater tebański. — 955. Ter. Jadwiga. Z przeszłości. — 956. Bier. Duch puszczy. — 957. Meyne Reid. Pobyt w pustyni. — 958. Tenże. Wygnańcy w lesie. — 959. Tworzymir. Legendy. — 960. M. Czajkowski. Hetman Ukrainy. — 961. L. Tatomir. Geografia Polski. — 962—964. W. Pol. Poezye. — 965. Chociszewski. Malowniczy opis Polski. — 966. L. Kondratowicz. Wybór poezyj. 5 tomów. — 967. J. Kraszewski. Zadora. — 968. Meyne Reid. Przygody w Afryce połudn. — 969. Tatomir. Przegląd najnowszych podróży. — 970. Album młodzieży poświęcone Kraszewskiemu.

Darami przyczynili się do powiększenia tego zbiorku: Wys. Ministeryum oświecenia (1 dzieło). Dyr. Gerstman (3 książki) Uczniowie: Ziembicki (1 ks.), Chulecki (1 ks.), Cehak (1 ks.), Noah (1 ks.).

Książki wypożyczano uczniom klas niższych w każdą sobotę po nauce szkolnej; w klasach wyższych w niedzielę po nabożeństwie.

W ciągu roku wypożyczono:

w kl.	I. a i b	37 uczniom	.	227	książek
„	„	II a.	28	„	221 „
„	„	II b.	42	„	125 „
„	„	III a.	28	„	275 „
„	„	III b.	27	„	263 „
„	„	IV a.	20	„	59 „
„	„	IV b.	24	„	119 „
„	„	V.	35	„	404 „
„	„	VI.	30	„	266 „
„	„	VII.	19	„	141 „
Razem			272	„	2.159 książek.

B. Inne środki naukowe.

1. Dla geografii i historii:

a) globów 3, b) atlasów geograficznych 2, historyczny 1 w dwóch egzemplarzach, c) map ściennych i geograficznych 75 w 98 egzemplarzach.

2. Gabinet dla geometrii wykresłnej:

Gabinet posiada do nauki geometrii wykresłnej i rysunku geometrycznego 184 wzorów i modeli.

3. Gabinet dla rysunków odręcznych:

Modeli 247, wzorów 3.075.

4. *Gabinet przyrodniczy posiada:*

- a) do zoologii: α) okazów 706, β) szkieletów 62, γ) pudełek z owadami 9, δ) obrazów 89.
- b) do botaniki: α) zielnik, składający się z 61 fascykułów roślin zaszuszonych, β) owoców 13, γ) przekrojów drzew 78, δ) modeli kwiatów 15, ε) obrazów 74.
- c) do mineralogii i geologii: α) okazów 2.388, β) modeli krystalograficznych 193, γ) obrazów geologicznych 10.

5. *Gabinet fizyczny:*

Z końcem roku szkolnego 1888/9 posiadał gabinet 508 przyrządów i kilkanaście tablic ściennych.

6. *Gabinet chemiczny:*

Z końcem roku szkolnego 1888/9 posiadał gabinet 199 przyrządów i kilkadziesiąt tablic ściennych.

V.

Statystyka uczniów.

A) *Klasyfikacya uczniów.*

Klasa	Liczba uczniów					Wynik klasyfikacyi w II. półroczu					
	zapisanych	którzy wystąpili w ciągu roku szkolnego	z końcem r. szkol.			stopień I. z odsetcz.óln.	stopień I.	stopień II.	stopień III.	przeznaczeni do egzaminu poprawczego	nieklasyfik.
			publiczn.	prywatn.	Razem						
Ia	45	8	35	2	37	1	21	4	6	3	—
Ib	45	11	34	—	34	1	22	2	2	7	—
IIa	34	3	29	2	31	—	24	2	3	—	—
IIb	32	5	26	1	27	1	14	5	3	3	—
IIIa	34	—	33	1	34	3	21	6	—	3	—
IIIb	33	3	30	—	30	—	29	1	—	—	—
IVa	29	1	27	1	28	—	15	4	2	6	—
IVb	32	2	28	2	30	1	22	1	—	4	—
V	53	5	45	3	48	1	26	11	4	3	—
VI	49	8	35	6	41	1	24	7	—	3	—
VII	21	—	20	1	21	—	18	—	—	2	—
Razem .	407	46	342	19	361	9	236	43	20	34	—

B) Narodowość i wyznanie uczniów.

Klasa	N a r o d o w o ś ć					R e l i g i a				Razem
	polska	ruska	czeska	franc.	niemiecka	rz. kat.	gr. kat.	protestanc.	mojżesz.	
Ia	38	—	—	—	—	38	—	—	—	38
Ib	31	2	—	—	1	19	4	5	6	34
IIa	31	—	—	—	—	31	—	—	—	31
IIb	28	—	—	—	—	21	1	1	5	28
IIIa	34	—	—	—	—	34	—	—	—	34
IIIb	26	2	—	—	2	20	3	1	6	30
IVa	27	—	—	—	—	27	—	—	—	27
IVb	23	5	1	—	1	21	5	1	3	30
V	44	3	—	1	—	37	3	1	7	48
VI	40	1	—	—	—	30	1	—	10	41
VII	20	—	—	—	1	14	—	1	6	21
Razem	340	13	1	1	5	292	17	10	43	362

C) Wiek uczniów.

Urodzeni w roku	Liczba uczniów w klasach											Razem
	Ia	Ib	IIa	IIb	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI	VII	
1880	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
1879	7	11	3	1	—	—	—	—	—	—	—	22
1878	8	9	10	4	4	3	—	—	—	—	—	38
1877	11	11	7	8	6	9	4	4	—	—	—	60
1876	6	1	7	11	12	7	4	6	3	1	—	58
1875	1	—	2	3	7	7	14	13	19	5	—	71
1874	—	1	2	1	3	4	3	4	14	10	2	44
1873	—	—	—	—	1	—	2	2	4	9	3	21
1872	—	—	—	—	1	—	—	1	6	7	4	19
1871	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	8	14
1870	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	4
1869	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
1868	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
1867	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Razem	38	34	31	28	34	30	27	30	48	41	21	362

Opłaty i stypendya.

Oplatę szkolną w I. półroczu uiściło uczniów	156
Uwolnionych od całej opłaty szkolnej w I. półroczu było uczniów	203
Przed uiszczeniem opłaty wystąpiło uczniów	24
Oplatę szkolną w II. półroczu uiściło uczniów.	180
Uwolnionych od całej opłaty szkolnej w II. półroczu było uczniów	182
Przed uiszczeniem opłaty wystąpiło uczniów	18
Czesne wynosiło w I. półroczu	3.120— zlr.
„ „ „ II. „	3.600— „
Taksy wstępne	270.90 „
Datki na środki naukowe	407— „
Stypendya pobierało uczniów	8
Suma, którą uczniowie jako stypendya pobierali . . .	1.383— zlr.

VI.

Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych

w ciągu roku szkolnego 1890/91.

1. Okólnik Wys. Rady szk. kraj. z 17. paźdz. 1890 L. 17489 w sprawie rozporządzenia Wys. Min. Wyzn. i Ośw. z d. 15. września 1890 L. 19.097 co do ćwiczeń fizycznych młodzieży szkolnej i urządzania wycieczek.

2. Rozporz. Wys. Rady szk. kraj. z 22. paźdz. 1890 L. 720 Pr. normująca sposób urządzania uroczystości szkolnych na cześć ś. p. Adama Mickiewicza.

3. Rozporz. Wys. Rady szk. kraj. z 16. paźdz. 1890. L. 18.152 w sprawie egzaminów dojrzałości i wystawiania świadectw dojrzałości.

4. Rozporz. Wys. Rady szk. kraj. z 3. listopada 1890 L. 18.972 z normą instrukcyi co do utrzymywania porządku w budynkach szkol.

5. Rozporz. Wys. Rady szk. kraj. z 15. lutego 1891 L. 69 Pr. zawierające dla grona nauczycieli przepisy co do noszenia mundurów.

6. Rozporz. Wys. Rady szk. kraj. z 6. marca 1891 L. 4.299 z zawiadomieniem, że Akademia umiejętności w Krakowie przysyłać będzie bezpłatnie wszystkie swoje wydawnictwa bibliotekom szkół średnich.

7. Rozporz. Wys. Rady szk. kraj. z 20. marca 1891 L. 4.884 polecające wpisywanie cenzur z wypracowań piśmiennych przy egzaminie wstępnym do I. klasy wedle skali cenzur obowiązującej.

8. Rozporz. Wys. Rady szk. kraj. z 18. marca 1891 L. 4.956, którym unormowano od 1. września 1891 począwszy renumeracją za przedmioty nadobowiązkowe i liczbę godzin tygodniowych dla tych przedmiotów.

9. Rozporz. Wys. Rady szk. kraj. z 24. marca 1891 L. 5.906 normujące naukę historii Polski i Rusi w szkołach średnich.

10. Rozporz. Wys. Rady szk. kraj. z 8. czerwca 1891 L. 10.712 podające instrukcją co do sposobu udzielania nauki przedmiotów przyrodniczych.

VII.

Z a r z ą d z e n i a

w sprawie rozwoju sił fizycznych młodzieży.

W myśl rozporządzenia Wys. c. i k. Min. Wyzn. i Ośw. z dnia 15. września 1890 do L. 19.097 (rozp. Wys. Rady szk. kraj. z dnia 17. paźdz. 1890 L. 17.498) zajęła się dyrekcya wraz z gronem nauczycieli uorganizowaniem ćwiczeń fizycznych młodzieży i wycieczek według dokładnie obmyślanego planu z uwzględnieniem stosunków miejscowych.

Dyrekcya porozumiała się z Towarzystwem łyżwiarskiem, wskutek czego młodzież tutejszego zakładu uzyskała przystęp na ślizgawkę towarzystwa po bardzo niżonych cenach. Ślizganie odbywało się każdej środy i soboty pod nadzorem 3 nauczycieli. Brało w niem udział 147 uczniów.

Szczególną uwagę zwracano na wycieczki w porze wiosennej i letniej i dążono do tego, aby nauka niektórych przedmiotów, jak geometryi, nauk przyrodniczych i geografii w klasie I. odbywały się na wycieczkach. Jeżeli odbycie nauki w otwartem polu w pewnym dniu było możliwem, udawali się uczniowie wraz z nauczycielem odnośnego przedmiotu na wycieczkę, przyczem zazwyczaj towarzyszyli mu inni nauczyciele, niezajęci w szkole. Po odbyciu nauki w polu, polegającej głównie na ćwiczeniach i nauce poglądu, odbywały się zabawy i ćwiczenia gimnastyczne, głównie według metody, wskazanej w odnośnem dziełku p. Cenara.

Pomimo że nadzwyczajnie słotny i zimny rok wcale nie sprzyjał urządzaniu wycieczek, odbyto 11 wycieczek naukowych, przy udziale jednej lub więcej klas, a mianowicie:

3 wycieczki połączone z nauką geografii,

3 „ „ „ geometryi,

4 „ „ „ botaniki, zoologii i fizyki;

1 wycieczka połączona z ćwiczeniami w szkicowaniu;

nadto odbyły się trzy wycieczki mniejsze bez specjalnego celu naukowego, w których wzięło udział po kilka klas.

Wszystkie te wycieczki odbywały się w miesiącu maju.

Dnia 4. czerwca była wycieczka ogólna uczniów całego zakładu, której poświęcono cały dzień.

VIII.

K r o n i k a   z a k ł a d u.

Rok szkolny rozpoczął się dnia 3. września 1890. uroczystem nabożeństwem.

Egzamin wstępny do pierwszej klasy odbył się w dwóch oddziałach dnia 15. i 16. lipca, tudzież dnia 1. i 2. września. Z powodu znacznej liczby uczniów podzielono klasę pierwszą, drugą, trzecią i czwartą na dwa oddziały równorzędne; zaś w klasie piątej i szóstej udzielano nauki rysunków geometrycznych i rysunków wolnoręcznych w dwóch oddziałach równorzędnych z powodu zbyt wielkiej liczby uczniów.

Ogólna liczba klas wynosiła 11; wzrosła więc o jedną w porównaniu z rokiem poprzednim.

Dnia 18. i 19. września odbywał się egzamin dojrzałości pod przewodnictwem c. k. krajowego Inspektora szkół p. Dr. Ludomiła Germana.

Z początkiem roku szkolnego ustąpił z zakładu egz. zast. nauczyciela p. Salomon Mandel, otrzymawszy posadę kierującego nauczyciela I. cztero-klasowej szkoły izraelskiej męskiej we Lwowie, a na jego miejsce zamianowany został egzam. zastę. naucz. p. Stanisław Ziobrowski. — Wys. Rada szkol. krajowa przeniosła także z początkiem roku szkolnego zast. naucz. p. Walerego Wilusza z gimnazjum w Jarosławiu do tutejszego zakładu i zamianowała p. Konstantego Niemczykiewicza zast. nauczyciela do rysunków wolnoręcznych.

Asystenci rysunków wolnoręcznych i egzaminowani aplikanci pp. Emil Bernhardt i Adolf Arendt zamianowani zostali z początkiem roku szkolnego zastępcami nauczycieli, pierwszy w szkole realnej w Stanisławowie, a drugi w szkole realnej w Tarnopolu. — W grudniu 1890. zamianowało c. k. Ministerstwo wyznań i oświaty zastę. naucz. p. Walerego Wilusza docentem języka polskiego i niemieckiego w c. k. szkole przemysłu artystycznego we Lwowie, a na jego miejsce zambia-

nowała Wys. Rada szk. kraj. zastępcą nauczyciela p. Stanisława Ba-
sińskiego, który w styczniu 1891 objął urządowanie.

Z początkiem drugiego półrocza przeniesiony został zastęp. naucz.
p. Tadeusz Kołomłocki do gimnazjum w Wadowicach, a zastępca nau-
czyciela p. Rudolf Schechtel przeniesiony został z gimnazjum Fran-
ciszka Józefa we Lwowie do tutejszego zakładu.

Z powodu choroby prof. Kazimierza Bryka, zamianowany został
z początkiem drugiego półrocza zast. naucz. p. Zygmunt Tomanek.

Dnia 4. listopada 1890. umarł uczeń III b. klasy, Zygmunt Tro-
jan; młodzież szkolna oddała zmarłemu koledze, który był uczniem ce-
lującym, ostatnią przysługę, biorąc wraz z gronem nauczycielskiem gre-
mialny udział w obchodzie pogrzebowym.

Dnia 3. kwietnia 1891 zmarł po długiej chorobie płucowej prof.
Kazimierz Bryk. Stracił w nim zakład zdolnego i sumiennego nauczy-
ciela, a grono nauczycielskie złożeniem wienca na trumnie uczciło pa-
mięć zacnego kolegi, który w sile wieku rozstał się z tym światem,
osierocając czworo małoletnich dzieci. — Cześć jego pamięci!

Dnia 4. października, jako dzień imienin Najjaśniejszego Pana, i
dzień 19. listopada, jako dzień imienin Najjaśniejszej Pani, obchodził
zakład uroczystem nabożeństwem, a dnia 27. czerwca odprawiono uro-
czyste nabożeństwo żałobne za duszę ś. p. Cesarza Ferdynanda I.

W miesiącu marcu 1891. odbył c. k. krajowy inspektor szkół
średnich, p. Dr. Ludomił German, kilkutygodniową inspekcją zakładu i
odbył dnia 20. marca z gronem nauczycielskiem konferencją lustra-
cyjną, na której zakomunikował gronu nauczycielskiemu swoje uwagi,
uczynione podczas hospitacji, i odnośne polecenia

Dnia 16. czerwca b. r. zaszczycił JW. P. Wiceprezydent Rady
szkolnej krajowej, Dr. Michał Bobrzyński, zakład swoją obecnością i był
obecny podczas ustnego egzaminu dojrzałości czwartej seryi abituryen-
tów tegorocznych.

W ubiegłym roku otrzymał jeden uczeń klasy piątej stypendyum
z funduszu ekstrakordonalnego, a dwaj uczniowie klasy siódmej i jeden
uczeń klasy drugiej stypendya od gminy m. Lwowa z fundacyi im.
Arcyks. Rudolfa.

Fundacya im. Kruka-Heidenreicha, przeznaczona na udzielenie za-
pomóg ubogiej młodzieży tutejszego zakładu, nie weszła jeszcze w ży-
cie, ponieważ akt fundacyjny nie uzyskał dotąd zatwierdzenia władzy.
C. k. Namiestnictwo, jako władza fundacyjna, zażądało bowiem pewnych
zmian w projekcie aktu fundacyjnego, które dotąd nie mogły być prze-

prowadzone, ponieważ pełnomocnik nieznanego z nazwiska fundatora, lekarz Dr. Wysocki, wyjechał za granicę, a miejsce pobytu jego nie jest Dyrekcji wiadome, i wskutek tego porozumienie z nim niemożliwe.— Fundusz ten złożony na książeczkę gal. Kasy Oszczędności Nr. 76438 wynosi z dnia 1. lipca 1891. kwotę 1.225 zł. 42 ct. w. a.

W ciągu roku szkolnego młodzież katolicka przystępowała trzy razy do spowiedzi i komunii świętej; trzeciej komunii świętej udzielił młodzieży w dniu 300-letniego jubileuszu św. Alojzego, patrona młodzieży. ks. Biskup Puzyna w kościele OO. Jezuitów.

Dnia 15. 16., 17. i 18. czerwca odbywał się ustny egzamin dojrzałości pod przewodnictwem Rektora c. k. szkoły politechnicznej, p. Jana Frankego, jako delegata Wys. Rady szkolnej krajowej.

Dnia 20. czerwca odbyło się po mszy świętej, w której wszystka młodzież wzięła udział, uroczyste rozdanie świadectw dojrzałości abiturjentom pod przewodnictwem pana Jana Frankego, który w gorących i podniosłych słowach przemówił do abiturjentów i młodzieży klas wyższych, które uczestniczyły w tej uroczystości szkolnej.

W bież. roku szkolnym ułożono nowe inwentarze wszystkich sprzętów i przyborów naukowych zakładu w trzech egzemplarzach, z których jeden przesłano Wys. Radzie szkolnej krajowej, jeden złożono w Dyrekcji, a jeden u kustosa odnośnych zbiorów naukowych.

Rok szkolny zakończył się dnia 15. lipca uroczystem nabożeństwem i rozdaniem świadectw szkolnych.

IX.

Z a p i s y

na rok szkolny 1891/2

odbywać się będą: do I. klasy dnia 30. i 31. sierpnia; a do klas wyższych nadto jeszcze dnia 1. i 2. września. — W tych samych dniach odbywać się będą egzamina poprawcze. — Egzamina wstępne do I. klasy odbędą się dnia 1. i 2. września. — Dnia 3. września rano o godzinie 8ej odbędzie się uroczyste nabożeństwo z powodu otwarcia nowego roku szkolnego; zaś dnia 4. września rozpocznie się nauka szkolna.

Warunki przejścia uczniów z gimnazyum do szkoły realnej.

(Rozp. Wys. Rady szk. kr. z d. 16. maja 1887 l. 2764).

A) Uczeń gimnazyalny, ubiegający się o przyjęcie do II, III, IV lub V kl. realnej, może być uwolniony od egzaminu wstępnego: 1. z religii, 2. z języka polskiego, 3. niemieckiego, 4. z historii powszechnej, 5. historii naturalnej i 6. fizyki, jeżeli w świadectwie gimnazyalnym za ostatnie półrocze, poprzedzające bezpośrednio odnośną klasę realną, oprócz ogólnego stopnia dobrego (t. j. celującego albo pierwszego), otrzymał z wymaganego dla tej klasy przedmiotu i odnośnego materiału nauki cenzury przynajmniej „dostateczne“ bez osłabiającego dodatku. Z reszty przedmiotów t. j. 1. matematyki, 2. chemii, 3. geografii i 4. rysunków, należy egzamin wstępny odbywać z wszelką ścisłością, by w interesie szkół realnych nie dopuszczać do tych zakładów uczniów nieudolnych.

B) Co do uczniów, którzy z gimnazyum tylko wskutek niedostatecznych cenzur z języków klasycznych otrzymali ogólny stopień drugi,

zastrzega sobie Rada szkolna krajowa według okoliczności rozstrzygać w poszczególnych wypadkach, czy takiego ucznia przypuścić do egzaminu wstępnego do następnej klasy realnej, przyznając mu zresztą wskazane powyżej ulgi.

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do szkół średnich.

(Rozp. Wys. R. szk. kr. z d. 26. kwietnia 1890. do 4. 6595).

a) Z religii należy wymagać wiadomości, których z teraźniejszego rozkładu nauki nabyć powinien uczeń w pierwszych czterech latach obowiązkowej nauki szkolnej w szkołach czteroklasowych;

b) z języka wykładowego: czytanie płynne i wyraziste, objaśnianie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli; opowiadanie treści większymi ustępami; znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni zgody i rzędu; poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom z uwzględnieniem głównych zasad interpunkcyi;

c) z języka niemieckiego: czytanie płynne i zrozumiałe; znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników i zaimków (osobistych, dzierżawczych, wskazujących i względnych); odmiana słów posilkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej, tudzież odmiana najzwyklejszych czasowników mocnych; zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych; poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed podyktowaniem poda się uczniom w języku wykładowym;

d) z rachunków: pisanie liczb do miliona włącznie; biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitymi; pewność w tabliczce mnożenia; znajomość miar metrycznych.

X.

Wykaz imienny uczniów.

Klasa Ia.

Stopień celujący otrzymał:

Kot Józef.

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Amann Leon Witalis.	12. Komarnicki Stanisław.
2. Daszyński Mieczysław.	13. Kopaczyński Alfons
3. Dąbrowski Mieczysław.	14. Kuźniewicz Bolesław.
4. Englert Bronisław.	15. Lewicki Stanisław.
5. Gajewski Edward.	16. Mitarski Wilhelm.
6. Hołubasz Władysław.	17. Pachulik Antoni.
7. Iwanicki Antoni.	18. Pelczarski Alfred.
8. Johann Władysław.	19. Pirgo Wiktor.
9. Jost Waleryan.	20. Południewski Kazimierz.
10. Kamienobrodzki Edmund Rom.	21. Szwedzicki Edward.
11. Kleiner Emil.	

Trzem uczniom pozwolono poprawić notę z jednego przedmiotu po teryach; 4 otrzymało stopień drugi, 6 stopień trzeci.

Klasa Ib.

Stopień celujący otrzymał:

Wolski Emil.

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Arend Rudolf.	3. Bernstein Leib.
3. Baran Teofil.	4. Bick Meilech

5. Gall Herman	14. Schromm Juliusz.
6. Herschdörfer Izaak.	15. Swartz Karol.
7. Kowalski Feliks.	16. Semków Józef.
8. Mackiewicz Antoni.	17. Stocker Ludwik.
9. Maksyś Mikołaj.	18. Wierzejski Bolesław.
10. Otremba Gustaw.	19. Wiśniewski Witold.
11. Rolland Antoni.	20. Wyrwa Henryk.
12. Rybicki Aureli.	21. Zgórski Hipolit.
13. Scheer Wilhelm.	22. Zieleniewski Maryan

Siedmiu uczniom pozwolono poprawić notę z jednego przedmiotu po wakacjach, dwóch otrzymało stopień drugi, dwóch stopień trzeci.

Klasa IIa.

Stopień pierwszy otrzymali :

1. Bielecki Maryan.	13. Groszek Władysław.
2. Bielski Roman.	14. Habliński Włodzimierz.
3. Bratro Emil	15. Kaczor Mieczysław.
4. Bukasiewicz Stanisław.	16. Klimek Maryan.
5. Cichowicz Antoni.	17. Klisiewisz Józef.
6. Dybuś Jan	18. Krupski Jan.
7. Gergovich Apolinary.	19. Moos Piotr.
8. Gaertler Eugeniusz	20. Müller Maksymilian.
9. Głowacki Franciszek.	21. Penot Władysław.
10. Goebel Tadeusz.	22. Piotrowski Władysław.
11. Goebel Zbigniew.	23. Pleuss Edward.
12. Gros Eugeniusz.	24. Podłowski Antoni.

Dwóch uczniów otrzymało stopień drugi, trzech stopień trzeci.

Klasa IIb.

Stopień pierwszy z odznaczeniem otrzymał :

Skofleg Karol.

Stopień pierwszy otrzymali :

1. Sauczej Tadeusz.	8. Tyszkowski Wilhelm.
2. Senatowicz Jan.	9. Wacha Antoni
3. Skrowaczewski Stanisław.	10. Warchałowski Zdzisław.
4. Szmidowicz Stanisław.	11. Winiarz Kazimierz.
5. Sokal Emanuel.	12. Wyrobek Jakób.
6. Sokulski Władysław.	13. Zahajkiewicz Karol.
7. Tarnawski Antoni	14. Zawadzki Józef.

Pięciu uczniów otrzymało stopień drugi, trzech stopień trzeci, trzem pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po wakacjach.

Klasa IIIa.**Stopień celujący otrzymali :**

1. Cehak Tadeusz.	2. Chalecki Albert.
3. Faszczeński Bolesław.	

Stopień pierwszy otrzymali :

1. Adamski Włodzimierz.	12. Janiczek Władysław.
2. André Józef.	13. Łoziński Witold.
3. Bezucha Józef.	14. Madeyski Julian.
4. Brestak Emil.	15. Makan Marcin.
5. Dubik Władysław.	16. Mehlem Erwin.
6. Dziubiński Władysław.	17. Mosior Kazimierz.
7. Filar Jan.	18. Neumann Franciszek.
8. Geppert Wilhelm.	19. Nowak Tadeusz.
9. Gilowski Karol.	20. Ośniałowski Bronisław.
10. Heyzman Władysław.	21. Skrzyński Tadeusz.
11. Janiczek Kazimierz.	

Trzem uczniom pozwolono zdawać egzamin poprawczy z jednego przedmiotu po wakacjach. Sześciu otrzymało stopień drugi.

Klasa IIIb.**Stopień pierwszy otrzymali :**

1. Budzynowski Henryk.	16. Scheiningger Abraham.
2. Dorman Mendel.	17. Schelmbauer Wawrzyniec.
3. Fabry Stanisław.	18. Schier Stanisław.
4. Gójski Józef.	19. Schüch Gustaw.
5. Grzyb Zygmunt.	20. Skwirczyński Zdzisław.
6. Hitner Ozyasz.	21. Smulikowski Kenryk.
7. Jurowicz Władysław.	22. Szpondrowski Karol.
8. Marbabh Wolf.	23. Tantos Juliusz.
9. Olszewski Stefan.	24. Udrycki Aleksander.
10. Olszewski Tadeusz.	25. Vacek Rudolf.
11. Pelz Gustaw.	26. Veltzē Karol.
12. Perediatkiewicz Józef.	27. Waldman Rubin.
13. Pichler Ferdynand.	28. Ziembicki Grzegorz.
14. Raczka Władysław.	29. Zienkiewicz Władysław.
15. Rudzki Zdzisław.	

Jeden uczeń otrzymał stopień drugi.

Klasa IVa.**Stopień pierwszy otrzymali :**

1. Bandrowski Witold.	3. Bievel Adolf.
2. Bidziński Maurycy.	4. Bombiński Franciszek.

5. Fr̄uauff Ludwik.	11. Krajewski Aleksander.
6. Gawrzycki Jan.	12. Łączyński Zygmunt.
7. Grohs Ludmił.	13. Łopuszański Jan.
8. Klimowicz Franciszek.	14. Marcichowski Karol.
9. Kłodnicki Władysław.	15. Moszyński Marian.
10. Konopka Alfred.	

Sześciu uczniom pozwolono poprawić po wakacych notę niedostateczną z jednego przedmiotu, czterech uczniów otrzymało stopień drugi, dwóch stopień trzeci.

Klasa IVb.

Stopień celujący otrzymał:

Rzeczycki Kazimierz.

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Hess Feliks.	12. Szczepczyk Włodzimierz.
2. Hryniuk Stefan.	13. Tatomir Edward.
3. Linder Józef.	14. Wójcik Konstanty.
4. Nowak Teofil.	15. Wolski Feliks.
5. Peschel Fryderyk.	16. Zeniuk Michał.
6. Pokorny Rudolf.	17. Zgoda Teofil.
7. Rojek Aleksander.	18. Altenberg Alfred.
8. Röhring Adolf.	19. Dydyński Włodzimierz.
9. Rybicki August.	20. Skibniewski Kazimierz.
10. Seelenfreund Dawid.	21. Smarzewski Tadeusz.
11. Socher Józef.	

Czterem uczniom pozwolono poprawić notę niedostateczną z jednego przedmiotu. Jeden uczeń otrzymał stopień drugi.

Klasa V.

Stopień celujący otrzymał:

Helmer Raoul.

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Balicki Gustaw.	8. Dybuś Adam.
2. Berger Franciszek.	9. Gryglewski Gustaw.
3. Bernolak Seweryn.	10. Haczewski Karol.
4. Bezkorowajny Włodzimierz.	11. Hupezye Adam.
5. Bielawski Eugeniusz.	12. Janelli Tadeusz.
6. Czerwieński Władysław.	13. Kleczewski Mieczysław.
7. Czyżyk Stanisław.	14. Krug Wilhelm.

15. Kubala Józef.	21. Radziszewski Zygmunt.
16. Lorch Władysław.	22. Rzezycki Antoni.
17. Małobęcki Mieczysław.	23. Skulski Michał.
18. Motylewski Zygmunt.	24. Szybalski Zygmunt.
19. Pielech Józef.	25. Wygrzywalski Feliks.
20. Pietruszewicz Emilian.	26. Hirschberg Schmelke.

Trzem pozwolono poprawić notę z jednego przedmiotu po wakacjach; stopień drugi otrzymało 11; stopień trzeci 4.

Klasa VI.

Stopień celujący otrzymał:

Cehak Adam.

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Baraniecki Jan.	13. Pelczarski Jan.
2. Daszyński Wacław.	14. Pelczarski Zygmunt.
3. Finkelstein Chaim.	15. Ptaszek Alfons.
4. Gamota Michał.	16. Rischka Stanisław.
5. Gelber Józef.	17. Rogawski Leon.
6. Janicki Stanisław.	18. Schaden Jan.
7. Krajewski Juliusz.	19. Schall Hirsch.
8. Łukaszewski Adam.	20. Shayer Juliusz.
9. Marbach Józef.	21. Sedlak Bronisław.
10. Nadwodzki Aleksander.	22. Sedlak Kazimierz.
11. Niewczynowski Mieczysław.	23. Szczepański Kazimierz
12. Obmiński Tadeusz.	24. Zipser Kazimierz

Trzem uczniom pozwolono poprawić niedostateczną cenzurę z jednego przedmiotu po wakacjach. Stopień drugi otrzymało 7 uczniów.

Klasa VII.

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Bielski Jan.	10. Łacek Henryk.
2. Daszyński Stanisław.	11. Mondschein Adolf.
3. Giedroyć Tadeusz.	12. Mondschein Arnold.
4. Grzeźółka Kazimierz.	13. Mund Mojżesz.
5. Jurystowski Józef.	14. Pannenska Kazimierz.
6. Katz Jakób.	15. Pekel Hugo.
7. Kuźmiński Leon.	16. Południowski Franciszek.
8. Lang Tadeusz.	17. Świerczyński Kazimierz.
9. Langer Antoni.	18. Zaczkowski Kazimierz

Dwom uczniom pozwolono poprawić po wakacjach notę niedostateczną z jednego przedmiotu.

Wynik egzaminu dojrzałości

W roku szkolnym 1890/1

I. Do egzaminu dojrzałości we wrześniu 1890 zgłosiło się 2 abiturjentów tutejszego zakładu i 4 externistów.

Świadectwo dojrzałości otrzymali :

1. Horowitz Simon.	2. Teodorowicz Dawid Mieczysław (exter.)

Jednemu abiturjentowi tutejszego zakładu i trzem externistom pozwolono składać egzamin powtórnie po upływie roku.

II. Do egzaminu dojrzałości w czerwcu 1891 zgłosiło się 15 abiturjentów tutejszego zakładu i 3 externistów.

Świadectwo dojrzałości otrzymali :

1. Bielski Jan	8. Mondschein Adolf.
2. Daszyński Stanisław.	9. Pannenska Kazimierz.
3. Giedrojć Tadeusz.	10. Południewski Franciszek.
4. Katz Jakób.	11. Świerczyński Kazimierz.
5. Kuźmiński Leon (z odznaczen).	12. Zaczkowski Kazimierz.
6. Lang Tadeusz.	13. Krzepowski Wacław (exter.).
7. Łacek Henryk.	

Trzem abiturjentom tutejszego zakładu i jednemu externiście pozwolono poprawić egzamin z jednego przedmiotu w terminie wrześniowym, jednemu externiście pozwolono składać egzamin powtórnie po upływie roku.

